Контрольный экземпляр

Массо а мехкий пролетареш, вІашагІкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГІАЛГІАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГІАЛГІАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шера дениз ● ШОАТТА, 20 ИЮНЬ, 1981 ШУ. ● № 75 (6365). ● Мах 2 кеп.

ЦхьайтталагІча пятилетка хьалхарча шера къахьегама вахта гІехдика дІальош я СССР-а 50 шу дизара цІегарІча Грозненски химически завода № 108-110 йолча цеха машинист Белова Татьяна. Хьалхалатта къахьегамхо болх беш йолча коллективо хІара ден-бус лакха дикал йола этилен заданегІа доггІачул 15—20 тонн дукхагІа доаких. Цу толамах доккха дакъа доалл компрессора машиниста Белова Татьянай а.

СУРТА ТІА: Т. Белова.
С. ХУГАЕВА сурт.

РЕСПУБЛИКА КХАШКА

Республика фермашкара къахьегамхой чІоагІа хьинар айдеина балхаш деш бе хьайбей продукташ дукхагІа яхара а уж пачтахьалтхенна дІа ялара а планаши социалистически декхарашн тІехкхоачашдара.

Ерргиа республика хьайнача дІабахача пхе беттен ах беттен совхкарчул 8 процент дукхагІа дІаденнад дуйх, хІьета шура — 10 процент, фуаш — 4 процент, тха — 28 процент.

Республика коа тІера оалхазараш леладераша фуаш доккара ах шера план хІанзале кхоачашъяьй, хІанз план совгІа уж дохкаш а бе.

Малгобекски районе боахамаша совхкарчул 12 процент дукхагІа йохк укх шера шура, Надтеречни боахамаша — 29 процент, Наурски — 16 процент, Шелковской — 11 процент.

Иштта ах шера пачтахьалтхенна шура дІаялара план кхоачашъяра республике къахьегамхоша дика лард еллай.

Хьайбаши коа тІера оалхазараши дукхагІа дохк Грозненски, Надтеречни, Ножай-Юртовски, Сунженски, Урус-Мартановски, Шелковской районашкарча боахамаша.

Дукха дукхагІа тха дехкад пачтахьалткента Наурски Шелковскойи районаша.

Йоачаша телхаю оттаяь график

Каст-каста догІаш делхаш чІоагІа духьале ю - йлат чуэцаш боахкача Шелковской района «Коминтерн» колхоза механизатораша. Духхьал цхьан дийнахьа, 15 июне из ца делхаш болх а бь 120 гектара тІара мукх хьекха Іобиллар цар. Цул тІехьагІа юха а догІаш делха доладелар. Болх бе йиш йоацаш бисар механизатораш. Царна керда газеташи журналаши дахьаш вера колхоза партокома секретарь Авраганов Михаил Давыдович.

— Ворх! дийнахьа хьуакъам чуэпаргбе аьнна дош деннадар оаха. — йоах цо. — догІаша новкъарле ца йоре из кхоачашдергдар оаха.

СУРТА ТІА: партокома секретарь Авраганов Михаила кхай тІа къамаьл ду колхоза механизаторашца.

В. КРАСЮКА сурт.

ЯХЬ ШЕРРА ЯЬРЖАЙ

Къаьстта дика къахьегаш я цхьатталагІча пятилетка хьалхарча шера дукхача къамех болча нахах латтача Аргунски «Пищемаш» завода коллектив. Парте XXVI съезда решенеш толамца кхоачашъяра тІагІертта къовсам лоаттабеча цо тІатІа тоаду шийх производственни толамаш.

Шоаш хьалха тІандца хинача социалистически декхарашка цІаьхха хьажа а хьежа, кердадараш тІанийдар. Уж кхоачашдара хьинар кхо ца деш къахьега болабелар завода болхлой. ДІабахача пхе бетта деррига техник-экономически хьокхамий пачтахьалхен план тІехкхоачашйир завода коллективо.

Заводерча бригадашта юкъе яьржача социалистически яхье хьалха латт коммунисташа кулгалдеш йола бригадаш. Масала, коммунисто Бисултанов Билала кулгалдеча слесарий-сборщикий бригада коллективо дика тІехкхоачашъяьй дІабахача пхе бетта план. Юкъера лаьрхІача хІара сменагІа норма 130 процент кхоачашъю цо. Бригада болхлоша хьаеш йола тайп-тайпара транспортераш тІехдика мара хилац. Шоай новкъосташта хьокхам телаш къахьегаш бе уналла слесараш-сборщикаш коммунист Бисултанов Ваха, комсомолец Астамиров Умайс, Воробьев Георгий, Мусаев ІабдулХьамид, кхы дукха бараш а.

Эгтара овсарегІа къахьегача бригадех цаІ я завода партбюро член Осмаева Хьава керте латтача токарий-револьверщикий яр. Вай мехкарча коммунистий форума болх беча деношка шинна норма кхоачашъеш, хьинаре къахьийнар цо. Ший производственни хьокхамаш кхы дукха лох ца долийтаю къахьегаш я из укх деношка а. Хьинаре къахьегарца коллектива сий лакха лоаттадеш ба токараш-револьверщикаш Нутаева Азман, Тембулатова ПаьтІмат, Абдурахманова Яха, Ибрагимова Зара, кхы бараш. Уж берригаш а шоай тамагІа долаш продукца арахецаш ба.

ДикагІйола бригадаш хьоахаеча хана заводе эгтара хьалхарчарка цІи йоаких Газалапов Суламбика кулгалдеча станочникий-фрезеровщиков бригада. Цу бригада болхлоша транспортераш кийчъю оатхалаш тІехдика мара хилац. Иштта болх беш барех ба станочникаш-фрезеровщикаш Адегаев Асланбек, Абдулаев Муса, Хаджимурадова Хьава, кхыбараш.

А. МУЦУРАЕВ.

ХЬАЙБАШТА—ШОРТТА ДОАКЪАР!

ХЬИНАР КХО ЦА ДЕШ

Дика къахьегаш хьабоагІа укх деношка Назрановски совхоза - техникума механизатораш. Къахьегама овсарле лакха йолаш къаьстта дика балхаш ду № 1 йолча Ленинец, Къахьегама ЦІена Байракхех, «Знак Почета» яхе орденаш лелаеш волча Евлоева Мухьмад кулгалдеча бригадаерча механизатораша.

Доакъар мишта Іальшду хьокхаш хилар тхо укх деношка. Кхай тІа майсвелар тхона совхоза - техникума партийни организаце секретарь Умаров Беслан.

Гаьнкара дІахьежача бІарг гуш яр кослакаш тІехьа йола МТЗ-50 яха шк трактор. Цар тІа багІа йокха балха опыт йола механизатораш Горчханов Вахиди Падиев Гилани. Касарах хьекха уллаш я бущ.

— Фу даьд оаш шоай хьайбашта доакъар Іалашдаре? — хетт аз Умаровга.

— Укх шера тха механизатораш Іалашъе езаш ба 400 тонн йол, 4500 тонн силос, 500 тонн севаж. Цу гІулакха оаха дІайийнайр 85 гектара тІа рапс, 100 гектара тІа вІашагІъэбаь кени горохи, 85 гектара тІа доакъера лаьрхІа хьаккІеш. Рапс хьекха яьлай, цох фесма кІоагашка 1150 тонн сенаж чуэллай, яхаш дувц цо. Бул дика хиннай укх шера, хІара гектара тІара дикка доакъер доалл.

Тхо къамаьл деш латтача, хьагучайоал касарах бен Іоволлаш йола цІе вымпел тІаягІа Горчханов Вахида лелаю трактор. Сиха косилнаге а хьожа тхона тІавоагІа из.

Оаха дош деннад цхьа минут а зехьа ца йоаеш цхьан шеран ах шеран тоъал доакъар Іалашде аьнна. Кхо ди мара дац тхо бущ хьекха доладенна, 40 гектар тІара хьекха даьннад тхо из. ДогІаш тхона новкъа ца хуле шинхаь дийнахьа ерргиа бущ хьекха дарга тхо, — дувц цо.

Йол фермашка дІакхухьача дика къахьег шофераша Мальсагов Рашида, Гандалоев Берснакъас, кхыбараша. ХІара дийнахьа цир ялх-ялх рейс а езача бархІи — исси рейс ю.

Шерра социалистически яхь яьржай механизаторашта, шофераштa юкъе. Йоккха терко ю цу гІулакха партийни организаце. Бригаде тхо хиначa дийнахьа Горчханов Вахида сийна айль цІе яьм. Нормага яхь гектар бущ хьакха езача цо хьекхе касарех Іоволл бархІ гектара тІара бущ. Цул дукха тІехьа ца вусаш къахьег Падиев Гилане а. Цхьабакъда, хьалхаре моттиг Горчхановга я. Ахчан премешна белгалбаьккхаб цун къахьегам а. Шофераштa юкъе хьалхле лелаеш хьавоагІа Мальсагов Рашид.

Е косилкай е трактора моллагІйола оатхал ехача кхай тІа латташ я техпомощь, езаш йола запасной оатхалаши сварке а йолаш. ХІаьта бригадир Евлоев а массаза кхай тІа ва. Иизи хьинаре кхо ца деш къахьег совхоз-техникума механизатораша шоай хьайбашта шортта доакъар кийчдаза.

А. САГОВ.

Экономика кхом беш хила еза

БЕРРИГАШ А ЦХЬАНА ОАРЦАГІБОАЛАРЕ...

Грозненски локомотивни депо дежурни чуволча помещене вестибюле массаза санна нах гулбенна а сатем боацаш а яр: цхьайола локомотивни бригадаш рейсагІа яха кийчлуш маршрут дІаэца хьаухар, шолагІъяраш рейсагІара цІаяьхка маршруташ, сухал юсташ доза ленташ дІачулуш, наькъа тІа зеденнар вІаши дІа-юха дувцаш яр. ТІехьаргІарна юкъе вар локомотива машинист Горлов Владимир Павлович, тІахьежача кІаьдвенна а, цо ше аьннача бесса, сакъердалуш волцаш а вар из. Даим юхъа тІа велакъажар долаши сакъердамех хинна из иштта хилар тамашийна хийтар массанена а. Фу хиннад-хьогІ, аьнна хеталора. Из каттар аз дир Владимир Павловичага. Цо дийцар:

— Прохладненски депо тхога кхаьча электровоз наькъа дика кийчбаь бар. Из тхона хайра наькъа дІадолалуш а, — яхеш сих ца луш дувц машиниста. — ХІаьта а депо тхо цунга дертІа хьежар, хІана аьлча, догІа делхаш ха яр, тІаккха тхо сиха а дацар. Сай гІончаьга Гурков Михаилага аьлар аз, юхедасар вайх тийша де. Бакъда, тІехьагІа гучадаьнначох со гІалат ваьнна хиннавар.

Цу тІаьдача бийсанна ши сахьат совгІа ха яьйнача хана 2724 тонн мухь тІабола поезд наькъа йолалу. Тхови электродвигателашта дукха низ тІа ца бохийташ — электроэнерги кхоеш — лаьгІо скорость йоаккхаш вар машинист В. П. Горлов. «Приближнаяь» яхача станцена таргакхоачаш латтар поезд, цунах лаьцаш никъ мукъа хилараха хоам бир машинистага Мишас. Шийна а шийн гІончанна а хьалхашкара хьал цхьатарра гуш хилара ше раьза волга цунна дІа а хайташ, — фу дар, Миша, вайна иштта баьццара улица хьайийлла яларе массанехьа а, — аьлар Владимир Павловича — дийъ пхе сахьата Гудермесе хургдар вай, — тІаккха цаІ — цаІ-ах сахьат доаллаш цІагІа а хургдар, аьнна тІатехар Мишас.

— Из-м бакъда, хІаьта гІулакха вож оагІув а яц йицъе йиш, йолаш мел энергоресурсаш кхое декхараш тІаяйцар вай шийне пятилетка, хьалхарча шера? ДагадоагІий хьона? Машиниста ховра шаьра ший гІончанна цхьа хІама дац ца луш шедар дагадоагІаьга, из раьза вар цу гІулакха. Машиниста дагаехар шей Михаилев цхьана КПСС XXVI съезда решенеш Іомаеча хана «экономика кхом болаш хила еза» яхача дешай маІан цо шийга хаттар. Машинист уйлаех ваьккхар цун гІончас Моздоке чувоалачара сигнал ІажагІьяр я аьнна баьча хоано.

Поезд юхасаца йийзар. Цига латташ 7 минут яьккхар. Юхасеца веваш моттигаш кхы а кийсъелар: Осетиновски разъезде латташ 5 минут яьккхар, 80-гІа километре кхаьчача — 22 минут, Ишерская яхача станице — 45 минут. Алпатово яхача станице чукхоаччача... Ерригa а юхасецаш яьккха ха 3 сахьати йиъ минути яр. Цул тІехьагІа Гудермесе дІакхачалца йолча хана кхы ца соцаш ихар поезд.

ХІанз хьатІаьттай вай дІадолалуш даьча хаттарашта жоп дала деза моттиг: депо юхаккхаьчача машинисто электроэнерги йоагІачул дукхагІа йоагаль хилара гучадаьннад. Цун лицевой счета тІа дІаяздаьд 300 киловатт-сахьат электроэнерги дукхагІа йоагаяйІ аьнна.

Сона хетачох, тамаш я-кх цхьаккха машинист шийна могаш йола энергоресурсаш ца кхоеш наькъагІара юхавоагІе.

Карарча шера социалистически декхараш тІаэцаш грозненски машиниста шоай хур дир энергоресурсий кхоабара ерргиа торопаш тергаме эца гІерташ. Бакъда, поездаш дІа-юха лелара кулгалдеча движенцаша - командираша чІоагІа шоай бе йоаххаш йола торонаш йолаш ма йий.

Царех цхьа масал ер да: Ищерске кхаччалца поезда кулгалдеш хиннача Минводски диспетчерои Грозненски даькъа диспетчерои хьахьекхар цу торонех шоаш пайда мишта ийбу.

Цу поезда тІа хинна локомотивни бригада Прохладнера яьнца Гудермесе кхаччалца 8 сахьатан 29 минутай балха хилар. ДІаяха сигналаша бокъо ца луш сеца латташ 4 сахьати 27 минути яьккхар цо, хІаьта наькъа йодаш яьккха ха 4 сахьати 3 минути яр.

Лоаша аьлча, машиниста В. П. Горловна вай юхцаш йола поезд дІайигра нормагІа 2700 киловатт-сахьат электроэнерги йоагІа. Цо йоагаьй 3000 киловатт-сахьат. ХІаьта сигналачи дІа ца йохийташ поездаш сеца латтача хана йовш йола электроэнерги плана юкъе хьош яц. ХІанз вай юцача моттиго диспетчерий бехкагІа йоагалър 440 киловатт-сахьат я, хІаьта поезд меттахьа йоаккхаш, юха сецачара дІайолайийтаь йоагаяьр — 850 киловатт-сахьат. ТІаккха диспетчерий бехкагІа зехьа йоаль электроэнерги 1290 киловатт-сахьат да. Поездаш дІа-юха кхуьлара хьалхи латтача методех пайда а эцаш ший болх дІабихьача машиниста В. П. Горлова 1710 киловатт-сахьат электроэнерги йоагаяьй веш-та аьлча, цо кхояьй 990 киловатт-сахьат электроэнерги.

Поездаш дІа-юха лелар вІаштІехьдоаккхача дукха болча диспетчераша шоай болх тесса лелабаро, укх масал тІа вай ма гойттара, машинистах дІахьарчаш йола энергоресурсаш йоагІачул дукхагІа йоагайт.

ХІанз кхийтта хургва массава а Владимир Павлович цу дийнахьа са ца къердалуш хІана вар.

Сона укхаза гайтар Къулбаседа Кавказски машиннаькъа локомотивни боахама служба - начальникага А. Н. Кондратенкога, машиннаькъа Грозненски отделене поездаш дІа-юха лелара отдела начальникага Н. М. Марахтангога, цу отделене локомотивни отдела начальникага Г. В. Мамиева, дайтача письмо копи. Цу тІа яр ценвоаккхаш йола цифраш: дІадахача шера духхьал октября ноября бетташка 2234 моттиг хилар сигналаши дІаяха бокъо ца луш поездаш сайна лаьтта. 980 сахьата лаьттай уж, хІаьта зехьа 205110 киловатт-сахьат электроэнерги а йоаьй цар.

Цу письмона кхьметтел жоп а деннадацар, хІаьта цу тІа дувца кхоачамбоацараш дІадазара цхьаккха хІама даьдоацалга вай лакхе доададьча масало хьагойт. Из санна дола масалаш цаІ хинна Іац укхаза. Цу дийнахьа бархІ моттиге сеца латта шийзар машиниста В. П. Шевченко а.

Белгалдаккха доагІа, поездаш дІа-юха кхувлар вІаштІехьдаккхара иштта во доал дешне а грозненски машинистий профессиональни гобзало торо лу царна энергоресурсаш кхое.

Къамаьл чакхдоалаш ала лелаш да, грозненски локомотивщикий коллективо цахаддаш, цхьатарра уйла йолаш бу болх поездаш кхом беш дІа-юха кхуьлара методаши приемаши эргайоахаш гоаяра тІехьа. Цар хьинареча къахьегамо дика хьокхамаш гойт. Укх шера духхьал диъ бетта цар 238 тонн дизельни доагори 386 эзар киловатт - сахьат электроэнерги кхояьй. Цу гІулакха толамаш дакъараш ба В. И. Еременко, Р. В. Юрченко, А. Х. Абалов, И. К. Карпенков, В. Ф. Моргун, кхыбараш.

Ф. СУХАНОВ.

22 июне — Сийлахь-боккха Даймехка тІом болабенна 40 шу дуз

УРОК А ЛОРАДАЛАР А

Эскара инарал А. И. ГРИБКОВ, СССР Герзашцарча Низий Генеральни штаба начальника хьалхара заместитель.

40 шу даьннад дуней империализма ударни низ а хинна дІаэттача гитлеровски Германе вай Даьхенна цІийш дюза герз айдича дена. Хьатіаьттар вай мехкен Коммунистически партен вахаре хана ха — Сийлахь - боккхача Даймехка тІом бола ха.

Дуней тІа эгтара хьалхара социалистически пачхьалкхе дІаяккха, советски халкъий къамий нортамукъале хІалакье а германски господай лаьш царех бе а, СССР рузкъаш дІалаца лаьрхІа фашистски агрессия яьйккхача хана кийчъяьр.

Антисоветски гІулакхаш дага а кхоабаш малхбузен мехкашта доал дераша дохадир вай пачхьалкхе коллективни кхерамзле оттае гІойр талга. Англен Францен правительстваша хьаллацанзар поаша антифашистски тІема союз е аьнна советски правительства сина предложени. Цул совгІа цар шоаха ловзорг лелаяра Германии СССР-и вІашдухьал а яьнка цун чотагІа шоай оакхарий хьисапера империалистически уйлаш кхоачашъе гІертеш.

Коммунистически партии Советски пачхьалкхен чІоагІа тергам тІаухийташ яр дуней халкъашта юкъерча хьаьл, тІом ца хилийтара тІадерзадаь гІулакхаш дора. Советски правительство 1939 шера ше Іаьвь а йолаш Германца договор ца дича ялнзар вІаши тІалатаргдац аьна, цу тайпара агрессор тІалатар йиш ма хул тІехьадаккха, тІема духьалъоттара мехка низ алсамбаккхара чаккхйоаха мероприятеш кІестека ма хилийта дІаттоташ.

Дипломатически гІулакхаш дарца цхьана дес дезар дора тІайоагІа агресси юхатохара мохк кийчбеш. 1936—1939 шерашка СССР-е чуххалькхар керда оборонни объекташ хьалъяра йоккха програма. Агрессора кхерам боккхагІа ме хул тІема производац хьаьра тІа - тІа дукхагІа тІасрзайора халкъа боахама предприятеш. Мехка малхбоалехьа хьаяхоллар бокхха низ бола металлургически доагора, энергетически база.

ТІом хургбола а ковш советски кулгалхоша Герзашцара Низаш технически Іалашдарал совгІа дукха уйла тІаухийтар тІом бара а агресси юхатохара а уж кийчдара. Парте советски нах хьалкхебора патриотизма, къамах доккхал дара а социалистически Даьке езаш хилара а уйла йолаш. Социалистически Даьхе лораяра ленински идеяш советски наьха, эскарен флотен лични состава саккетаме чІоагІа чуйийшар, хьахилар советски общества морально - политически цхьоагІо.

ТІом хилалехьарча шерашка Коммунистически партен Советски пачхьалкхенон баьча Іалаьмате боккхача белха мах беш новкъоста Л. И. Брежнева белгалдир: «ТІом хилалехьарча пятилеткашта карагІдаьннача социально - экономически гІулакхаша, социализм хьалъеш, хьахиннача советски общества идейно-политически цхьоагІоно Сийлахь - боккхача Даймехка тІем тІа вай лькхача котелон лард еллар».

1941 шера 22 июне фашистски Германи тийшача балхах тІом а ца хьоабеш тІалетар Советски Союза. Вай мехка дукхьала даьнихар Іалаьмате доккха, шин шера толаме тІом бара опыт йола, технически дикка Іалашдаь эскар. Хана шоашка кхьачача совленех пайда а эцаш 1941 шера ноябрь чаккхбоалаш гитлеровски эскарий аьттув баьлар Белорусси, Украина, Молдави, Литва, Латви, Эстони, хІаьта иштта Российски Федерацен цхьайола облацаш дІалувца.

ТІом лаьттача хана советски наха лоархІамегІа дола программни документ дар 1941 шера 29 июнера СССР СНК а ВКП (б) ЦК директива, «Деррига а фронта, деррига а котало никкхара» бар цуя керттера чуловцам.

Коммунистически парте Центральни Комитета, цун Политбюрое, вІашагІъеллача оборона Пачхьалкхен комитето, Верховни Главнокомандоване Ставка лоаццача хана Іалаьмате дукха болх бир тІема эпарашка хьежийа мохк а Герзашцара Низаш а эргадоахеш. Фронте а тыле а дІахойодача хана толамаш дахара кертерчарех хилар из.

ТІом болабеннача хьалхарча кІирашка советско - германски фронте немецко - фашистски бІуанашта турпала духьале ярах гитлеровски чІоагІа цецбоадаш хІама хилар. Смоленскана юхе, 1941 шера аьхки эгтара бокихьагІа хиннача тІем тІа, юха ца совцаш Москвагахьа ваха моастагІчо лаьрхІар чакхдалийтанзар советски бІунаша. ТІом бара ший плана наькха сацна корректировке е езача оттайир гитлеровски командовани.

1941 шера декабрь дІаболалуш Москвана юхе контрнаступлени йир советски бІунаша. 1942 шера январе цар хьахилар ерригача советско-германски фронта хІана яц аьнна юкъара стратегически наступлени. 1941—1942 шера Іай Москвана юхе немцой эпаро а Цена Эскаро толаме наступлени яро а хьахьекхар сиха тІом чакхбаккхара хьаькъехьара гитлеровски план вІалла кІал кІийле йоацаш йолга.

Сийлахь - боккхача Даймехка тІема а бІарча хьайцеча шолагІча дуней тІема а йоккхагІа йола тІема - политически событи хилар Волга тІа яьккхача котальнех. Фашистски блока эскарех Сталинградски тІем тІа къастар 1,5 миллион саг, советско - германски фронте хиннача дерригача низех средствех диъдагІа дола дакъа гарта.

Курски дуга тІа немецко-фашистски гІаьрахой боха а баь советски бІунаша къулбехьен - малхбузени малхбузени лостамашкахьа шин эзар километр хулача фронте стратегически наступлени дІайолайир.

1944 шера хьалхарча ялх бетта Ленинградан Новгородан юхе, Правобережни Украине а Крыме а эшадир фашистски эскараш. 1944 шера аьхки - гурахьа Советски Эскаро яьча стратегически тІагІортара операцеша йиш хилийтар советски территоре тІара моастагІа аракхосса.

ДІахойодача хана турпалча советски Герзашцарча Низех хьакхийтар Югославе деналл дола бІухой, Румынен Болгарен халкъа восстанеш, албански халкъа кортамукъален тІехьара къовсам, хІаьта цо йиш хилийтар уж мехкаш фашистски Іазапа кІалхарда.

1945 шера советски Герзашцарча Низаша цхьан хинна стратегически тІагІортара операцеш йир Балтийски фордатара дени юкъерча Дунайга кхаччалца йолча шерача фронте, мукъальанхар Польша, Венгри, ерригa хІана яц аьнна Чехословаки, Австре дакъа. Европерча агрессе низаш эша а деш йоаккхача коталонга бодача наькъа тІа кертера яр Берлински операци. Берлин хьалкхар гитлеровски рейх хІалаккхийй яхилга дар.

Дуней халкъаша чІоагІа гІоздаьнна тІа а йийцар, еза я йир империалистически реванде низаш эшадеш, прогресса низаша яьнкха сийлахь - йоккха историческа котало. Уж гІаддахадер, хІана мукъагІа дукхача хана дегабьлла машар эгта, цар дог доахар из даим латтаргахиларга. Цхьабакъда, дІабахача тІема йоккхийча топий таташ сайца а делалехьа машара сигаен тІа хьагулъяла йолаелар Іаьрна моржаш — кхоалагІча дуней тІема юхьиг.

Эгтара хьалха США, Англе дараш а долаш, империалистически мехкий доал дугІозараш гучаьха кхерам тІатувсара, СССР-а кхьча социалистически мехкашта дуьхьала керда тІом кийчбара наькъа тІа дахар. Цу гІулакха лаьрхІа 1949 шерре а вІашагІъеллар империалистически державай кертера тІема - политически группирова — Североатлантически блок (НАТО), ма цу массаза доалл тІа-тІа кхерамегІен агрессивнегІен хул. ДІадахача шерашка хьалдоил, Советски Союзо, КПСС ЦК, новкъоста Л. И. Брежнева хьинаре къахьегар бахьан долаш, Варшавски Договора доакъашхойчи мехкаша цхьана дукха гІуланхаш чакхдахар бахьан долаш 70-ча шерашка дуней халкъашта юкъера кхохам кІаьдбаларех машар чІоагІбеча дикка беркат даьйна хилар.

Белгала аьлча, укх тІехьарча массехн шера вай мехкох цун союзникашен дуней кхерамзлен лоархІамеча проблемай дакъе хоадам боллаш йолен реалистически дукха инициативаш еннай.

Дукха керда норта болаш йола предложенеш еннай дукха ха йоаццаш Советски Союза Коммунистически парте XXVI съездо.

КПСС ЦК-ас съезда лъча Отчетни доклада тІа йоахар, машар лорабара декхарел лоархІамегІа дуней халкъашта юкъерча плане хІанз вай парте, вай халкъа, хІаьта иштта дуней дерригача халкъашта декхар дац.

1981 шера 22 мае Грузински ССР а Грузе Компарте а 60 шу дизара кетаьча Тбилисе хиннача торжественни заседание къамаьл деш новкъоста Л. И. Брежнева аьлар: «Нагахьа санна эшаш хуле вайна корайоагІаргья вой вахара хьашташ лорадара йола тешшаме средствaш. Цул тІехьагІа дехке ма балба НАТО планировщикаш».

Советски наха деррига да а даьд, дерг а да 1941 шера 22 июнера ІуйрЕ юха ца яйтара. ДІабахача тІем тІа фашистски Германии милитаристски Японии йохаярах кхетам луш урок хила еза кхоалагІа, эгтара къизагІен биргагІен бола дуней тІом хьебара планаш даггахоабараш-та. ХІанз дунейна доал деггІертарашта диц ма лудда: истори къиза хул ший урокаш ца лоархІарашца.

(ТАСС).

КЪАХЬЕГАМА КОТАЛО

Дика къахьегаш я Шалински аьшкбетонни изделей завода коллектив цхьайтталагІча пятилетка хьалхарча шера. Пхе бетта валови продукци арахецара план 126,3 процент кхоачашъяьй, цу даькъе аьшкбетонах хІамаш хьаяра план — 103,5 процент, херх хьекха материалаш кийчъяра план — 201,9 процент. Иштта дика да кхыдола хьокхамаш а.

— Уж дикадараш ерригача коллективо хьинар ца кходеш хьийтача къих хьинна да, — йоах завода директора Т. Хамидова — бакъда, къаьстта хьоастае езаш я А. Мидаева кулгалду формовщикий бригада, беттагара беттага ший заданеш кхоачашъеш хьайоагІа из. Бригадера белгалбаха боагІаш ба тІехдика къахьегаш бола формовщикаш А. Зелимханов, В. Саламова, З. Сулейманова, крановщица А. Гайрабекова, иштта кхыбараш.

Иштта дика къахьегаш я Шахидов Султана кулгалду арматурщикий бригада а. Цунна массазара гІулакх а хинна дІаэттад хІара денна заданеш тІехкхоачашъелга.

Заводе лелаеча социалистически яхье хьалхалаттараш ба сварщицаш Ль. Азраилова, Я. Юсупова, крановщик А. Шепяев, плотникий бригадир Д. Михматхаджиев, хьун обработка еча цехера станочницаш К. Саламова, З. Яхьяева, кхыбараш. Заводхоша доахача толамех дарех хІаране дакъа доалл.

С. САИДОВ.

ДикагIйола опыт-массанена а

ЙОККХИЙ ТОРОНАШ Я

«Грознефть» производственни объединене бурувдеттараша укх шеро шера тIерча мелашкара мехкдаьтта лахара 231 эзар метр, кIалхарча мелашкара мехкдаьтта лахара 33 эзар метр бурув тоха, валанжински тIерча юрски тIоьналшкарча мехкдаьттана тIаьхачера 70 эзар метр бурув тоха, 270 эзар метр эксплуатационни бурув тоха дош деана. Юкъера лаьрхIача хIара скважина йоаккхача тохнама тохаш дола бурув 5700 метрген эксплуатационни тохаш дар 4850 метрген кхьачад. Иштта кIоарга бурув тохача товлханс хьалаш, балха тIа хьовзам хилар кхерам болаш дукха моттигаш нийслу. ХIаьта а бурувдеттараша еррига шоай торонаш оарцагIъяьхай тохнама бурув тохара эффективность лакхъяра. ЦхьайтталагIа пятилетка чакхйоалача хана цхьан станоница бетта тохаш дола бурув хIанзчул шозза дукхагIа а хулийташ 360 метрга кхачийта лаьрхIад лаьттан чле-наш техкараш.

Укх тIеххьарча шерашка «Грознефть» объединене бурувдеттараша къахьега хьахьекхад тоалханеча геологически хьалашка лакха сухал йолаш бурув тоха торонаш хилар. Шера цхи эзар метр бурув тохаш йола бригадаш дукха я. Царех я буровой начальникаш С. Д. Мадаев, Т. К. Заллутдинов, И. И. Шулкин, В. А. Коньков, В. Д. Швецов, I. Галаев, М. Хаданев, кхыбераш керте латта буровоя коллективаш. Цар опыт шерра ярждаш латт республикерча бурувдеттараша юкъе. Цу коллективаша творчески дукха къахьег, балха ханах, техникех, къахьегамен материальни ресурсех бизза пайда ийбу, къахьегамен технологически дисциплина дика я. Цу хIамаша торо хулийт бурув тохара бьлхий эффективность лакхъе.

ЦхьайтталагIча пятилетке шоаш тIайийца декхараш толаме кхоачаш тIеххьоачаши дара еррига шоай торонаш оарцагIъяьхача «Грознефть» объединене бурувдеттараша цхьа бутт дIабахийтабац укх шера патчахьалкхен план тIеххьоачаш ца еш. Цудухьа бурув тохара пхе бетта план хоанал дикка хьалха кхоачаш я я, заданел совгIа цар тохад 6730 метр бурув. Ах шера план а графикал хьалха бузлаш кхоачашъеш хьабоагIа уж.

Укх тIеххьарча шерашка къаьстта дукха мероприятеш чакхйоах объединене производства эффективность лакхъяре. Укхаза хан-ханналхьа чакхдоах «Новатора денош», «Специалиста денош», «Мастера денош». Цига дувц къахьегам дикагIа вIаштIехьбаккхарах дола дешаш, йовзийт яхье хьалхалаттарий балха методаш. Уж денош долча хана цига дакъа лоацаш хул новаторараш, мастераш, яхье хьалхалаттараш. Масала, укх тIеххьарча хана Горячеводски бурув тохара балхий управлене чакхдаьхад укх темах дола «Новатора денош». ТIехкIоарга нерда скважина ялкха йолаеча хана техникахи технологехи пайда ийбар, бурув деттача автоматика средствах, телемеханиках, вычислительни техниках пайда ийбар, бурув тохачара техника, технологе кердадараш, скважинаш чIоагIъяре уж тахкари яхача кхыча а темаех. Дукхъал дIадахача шера «Грознефть» объединенеса чуйоагIача предприятешка вуриттанов хилар 280 саго даькъа лаьца дола «Новатора денош», «Специалиста денош». Производствана юкъедахьа кийчдир 307 Iилман - технически нердадар, царех хIанзлехьа производствана юкъедихьача 206 нердачох пачхьалкхена баьйна пайда цхьа миллион 144,4 эзари сом да.

Яхье хьалхалаттарий опыт шерра йоаржа а еш, балха юкъехахьара боккха лоархIам болаш да укх тIеххьарча шерашка объединене чакхйоаха Iилман - технически совещанеш, конференцеш, семинараш. Цига нерда техника технологи йовзийташ, Iилмален техникан карагIдьинараш довзийташ къамаьлаш ду керттерча специалисташа, инженерно-технически болхлоша. Дукхъал соахка объединене хилар цу тайпара йола 565 саго даькъа лаьца 41 Iилман - технически совещани, 325 саго дакъа лаьца йола 15 конференци, иштта нах дакъа лаьца йола итт семинар.

ДикагIйола опыт шерра йоаржаяра тIехьа дукха болх бу «Грознефть» объединене Iилман - тохкама станце (НИС) коллективо. 1977 шера вIашагIъеллай из укхаза. Цу хана дена керттерча профессех йолча бригадай опытах лаьца хан-ханнахьа плакаташ арадоах НИС-а коллективо. ХIаналехьа хьалха латтача бригадай опыт юцаш шоэтгъа гаргга плакат арахийцад цо. Цу плакаташка гIолла дика йовзийтай буровой начальникаш Тамазов, Шулкин, Швецов, Заллутдинов, Гребнев, Стебленкин, Мадаев, Коньков, Лорейкин, кхыбараш керте латтача буровикий коллективай опыт. Иштта йовзийтай мастераш Сольшкин, Крамаренко, Гладков, Кокоев, Махнычев керте латтача лаьттан кIали нашталькин ремонт еча коллективай опыт.

«ДикагIйола производственни опыт» яхача темах листовкий материалаш Iоазаьй коммунистически къахьегама школашка. Цул совгIа, НИС-а коллективо шу нийсъаь дикагIйола опыт юцаш йола материалаш дIакхульйт СССР мехкдаьтта доахача министерствана чуйоагIача 28 НИС-е.

Яхье хьалхалаттарий опыт йоаржа а еш, балха юкъехкахьара гIулакх дика вIаштIехьдаьккхад Малгобенски, Октябрьски, Грозненски бурув тохара балхий управленей коллективашка. Цунга хьежжа къаьстта дика къахьегама толамаш доахаш я уж коллективаш цхьайтталагIча пятилетка хьалхарча шера. Малгобекски бурувдеттараша шоллагIча ах шера чотагIа бурув тохаш ба 5 июне дена. ХIанзлехьа ах шера планал совгIа цар техад эзараш метраш бурув. Бурув тохара ялх бетта план тIеххьоачаньай Октябрьски бурув тохара балхий управлене коллективо а.

Цхьабакъда, дикагIйола производственни опыт шерра йоаржаяра, цу юкъе дукхагIа специалисташ оазара тIехьа беш бола болх тесса лелабеш, цу балха тIа дукха кхоачамбоацараш нийсдолийташ йола организацеш я «Грознефть» объединене. Профессиональни говзала хетаь йола конкурсаш чакхъяхад цхьайолча бургадеттарий организацей коллективаша. Царех я Старогрозненски, Горячеводски, Карабулакски бурув тохара балхий управленей коллективаш. Цул совгIа, Карабулакски УБР-е соахка апрель бетта дена воацаш ва дикагIйола опыт шерра йоаржаяра керттера декхар тIалатташ вола НТИ инженер. Дукхача коллективаша тесса леладу дикагIйола опыта школаш вIашагIъеххара гIулакх, уж боккхача лоархIаме я дикагIйола производственни опыт йоаржаяра. Уж а кхыдола а кхоачамбоацараш цIендаь дIадахара шоай низаш тIадерзадаь къахьегача бурувдеттараша беттагара беттага тоадеш латт шоай производственни хьокхамаш.

Б. КОСТОЕВ.

Кхоана—медицински болхлочун Ди

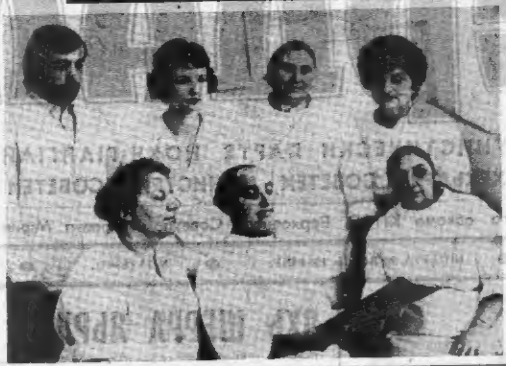

Хьинаре къахьегаш хьайоагIа город Грозне стоматологически поликлиника коллектив. Кхаь шерал ах шерал хьалха кхоачашйир цар иттлагIча пятилетка план. Дика дIайолалай е пятилетка а. ХIанз уж балхаш деш ба цхьайтталагIча пятилетка шоллагIча шера чотагIа.

СУРТА ТIА: (хьалхара рад, аьрдехьара аьттехьа) Г. М. Кукулиева — отделене заведующи, Р. А. Муталиева — цергий лор, Т. П. Авакова — лор-стоматолог; (шоллагIа рад) Р. А. Ибрагимов — лор-стоматолог, Н. И. Мамичева — цергий лор, М. Т. Яковенко — медсестра, Э. П. Мулкиджаняя — цергий техник.

В. ЮНЦЕВИЧА сурт.

Сага унахцIено— общественни рузкъа

В. И. Ленина унахцIено лорарерашта хьалхашка оттадаь хиина декхараш дIаяо творчески дегIадоаладьд КПСС Программа тIа, парте XXV-чей XXVI-чей съездий решенеш тIа, СССР нердача Конституце тIа.

Халкъа боахама деррига кьыдола доакъош а санна, планови порядкагIа дегIаух советски унахцIено лорар. Цун керттера башхало латт шерра санитарни мероприятеш цо чакхйоахаш хиларех вай мехка хIара гражданина мах боацаш квалифицированни медицински гIо лоаттадарехи, из деш дарбани профилактически лоасташ цаI хулиш вIашагIа а хиет. Медицински учрежденеша, дарбан профиль ярапша санна, иштта профилактически ярапа а, цхьана къеста ду дукха лазараш ца хилийтара хьажъехьара дешаш. Поликлинически учрежденеша балха керттера принцип а хиина дIаоттад бахача мехи участковой гIолла гIулакхаш делга, цо лора торо хулийт цакогаш вар ше вайна ца Iеш, цун къахьегама а быта а хьалаш хоттад за а. Из бахьан долаш дикза дергдоада дарбан а профилактически а балхаш делга вIаштIехьданкха йиш я.

Бахача наха медицински гIулакхаш дара 3 миллион больничи маьнги ба вай мехка, дунен тIа цхьанкха мохк бац вай массел дукха лораши юкъера медицински болхлойн болаш. Дукхъал иттлагIча пятилетка шерашка больницашка кхы тIа 320 эзар маьнги оттабаьб.

Къахьегамхой унахцIено чIоагIъяра боккха лоархIам болаш хIама да мехка шерагара шерага дукхагIа хулаш латтача санаторно-курортни учрежденей сеть шерра дегIаахар. Дукха заводаш, совхозаш, колхозаш я хIаша Iаьржача форда йисте а кхыча хозача моттигашка а шоай коллективашта лаьрхIа дола Iалъмате дика салоIа цIенош долаш. Шер-шера 30 миллион совгIа саг хул санаторно-курортни учрежденешка дарба дайташи салоIаши.

Социалистически строя башхало я цо тайп-тайпарча доккхийча а кагийча а къаьмий экономически культурни дегIаахаре кIайлен тIара хьокхамаш вIашийн дийсдаре эша хьалаш хьедеш хилар. Советий Iаьдал латтача шерашка бахача наха йоазув хара боарам еррагача союзни а автономни а республикашка, автономни областашка, кьамей округашка 99 процентал лакхагIа хилар. Иштта чIоагIа хувламаш хиннад унахцIено лораяра даькъе а.

Вай мехка хинна Iалъмале доккхий хувцамаш къаьстта гуш да йовзалургйоацаш сибат хувцаденача Нохч-ГIалгIайчен масалах. ХIанз Нохч-ГIалгIай АССР тIайолча территоре тIа хиннаб Советски Iаьдал далалехьа йолча хана 250 гарга больничи маьнги, 20 кIезигагIа лораш, 30 гарга юкъера медицински балхало.

Тахан 2700 лор, 7200 юкъера медицински балхахо ва республике бахача наьха унахцIено лораеш. Республике я 70 больница, 120 совгIа поликлиника, 90 гарга аптека, кхы дукха дарбан-профилактически санитарно-профилактически учрежденеш. МоллагIча хана квалифицированни специализированни медицински дарба дайта торо йола ба республике баха нах.

Дукхъал тIеххьарча шерашка хьалъаьй больницаши больничи корпусаши МалгIабинен Грозненски районашка, Грозне поликлиника, Шаьла районерча шин юрта фельдшерско - акушерски пункташ.

ЦхьайтталагIча пятилетке хьалъергья больницаш Назарен, Шаьла, Урус-Мартана районашка, дарбан корпусаш — республикански больнице №№ 4 а 9 а йолча городской больницашна, республикански берий больнице. Хьалхе болалуй Грозне сихача медицински гIон типо ла станци. Шерагара шерага дукхагIа хул республика унахцIено лораяра учрежденешта хьахецаш йола средсташ, дукхъал тIеххьарча 5 шера хьажийцадар вай республике бахача наьха унахцIено лораяра дIадахийта 205 миллион гарта сом.

Шер-шера кхоат вай медицински учрежденешна керда оборудовани аппаратурей, Iомаю тахкарей дарба дарей керда методаш, шерлу медикаментий ассортимент.

Грозненча сихача гIон больнице республике дукхьашка хьийиллай эндоскопе кабинет, цо торо хулийтаргья пищевода а гаьга а хулача лазараша яьла доладенача хана диагностика ялга.

Вай парте XXVI съезда яьча Отчетни доклада тIа нов. Л. И. Брежнева лакха мах бир медицински балхалой къахьегама. Цунна цхьана цо белгалдаьхар кхоачамбоацараш а, къаьстта унахцIено лораяра учрежденей юкъьаншарча звено балхацара дараш — поликлиникай, диспансерий, амбулаторей, кхычар.

Новкъоста Л. И. Брежнева дийнар деша доагIаш да вай республике медицински учрежденей балха а. Уж замечанеш тергал а еш поликлиникаш унахцIено лорайре юкъьаньарча звенойн болх тоабера тIадероадаь хоадамболлаш дола гIулакх ду медицински балхалоша. Къаьстта тергам тIабохийт цар лазарашта профилактика яра, диспансерни зенаш дахара, унахоита дарба дара, шерагIа пропаганда е лаьрхIад санитарно-гигиенически медико-атеистически знанешта. ЧIоагIбаьй юрта бохабу лаларш мезарца лоттабу къовсам, цу гIулакха Грозне хьайийллай наркологически диспансер, шиь наркологически отделени, наркологически посташ яхий.

«2000-гIа дола шу долалуш хIаравар унахцIена хилийтара» яхача принципагIа хувца лаьрхIад медицински коллективай болх.

Шоай цIейна къахьегама нердача толамашца дукхьала боагIаш ба Нохч-ГIалгIайчен медицински балхахой, беррига ша тIабохийтаргба бахача наьха унахцIено лораяра а советски наьха хьинаре вахар дIаьхдара а хьанъехьара XXVI съезда решенеш кхоачашъяра.

Т. АУШЕВ,
сихача медицински гIон больница керттерча лора заместитель.

Камаьрша дог

Юкъерча школе деша вагIача хана дукха хозар Умпашийна фунехи даьча лоро хьанехи лечара хьыхкиэв, магъешна маьлхенаш юкъеттаоттаьй яхаш. Цунна шийна бIаргадайнадар цхьан гаргарча сага зийхача лоро мел кIаьда кулг тохаш. Мел Iимерза къамаьл деш зувра цун дегIагара хьал. Шийк хур дир цо из верзавара, хIаьта цун цунах дика ха а яьлар. Мел гIадваха, лора баркал оалаш вар дазерах мукъалаьнвар!

Цу хана дена дег чура дIаклацар Умпашийна лор хилара уйла. Иштта соцадир цо кхы мел дар дита а, медицински институте деша гIолла. Дика дешаш юкъера школа чакх а яьккха, толаме дIаелар мединституте экзамен. Дика тIехьа беаи дукхагIа тIабодаш чувелар Шемилев Умпаша дешарах. Цо дакъа лоацар дукхача практически занятешка, операцеш еча. БIубенна водар из шеа лоархIачунга кхачар духьа.

1966 шера медицински институт чакх а яьккха, хирурга дипломаца дIаэвра Шемилев Умпаша Абдулхакимович. Ма чIоагIа доккхал а дора-кх воIах Ведана районагахьарча лоамах юрта Гуне вахача дас Абдулхьакимей нанас Зайнапей.

Советски районе балхи хьожавир Шемилев. Цига снаха дIанийра из нахаца, къонача хирурга сий де а лархIа а баьлар юрташара нах лакхача говзалцем бIу да къожабеши цо бу болх терналбача. 1970 шера хьинаре къахьегарах, Ленин ваь 100 шу дизар балхалдоаккхаш юбилейни медаль елар Умпашийна.

Ше мичахьа болх беш ва ле а, Шемилев камаьрша дIател наха шийн дега йIовхал. Из баьхьу хьалхагIа цо дарбаш даьча дукхача наха цунна яьхача баркалаша. Царех дукхачар хIанз а тIехьа кхьхаташ ухийт цунга баркал оалаш, е лаьрхIа цунах бIарг тоха боагIа.

1973 шера дена Аргунски медсанчасте болх беш ва Шемилев Умпаша Абдулхакимович. ХIанзале а кхийнад цун коллективана а кхоцача городе бахача наха а ше везалийта. Вокха из волча-м боагIа Аргунера веттел, цуна гонахьа мел хьдача юрташкара а нах. Цу гIулакха хирурго яхачох, чIоагIа гIо ду цуна медсестраша Ш. Х. Нарка, Е. Пака, кхычар.

Пхийтта шу гергга хи яьннай Умпаша Абдулхакимович Шемилева хирурга цIай халат тIадейхача дена. Цу юкъа бIаьш операцеш яьй цо. БIаьш нах лечара баьхаб. Цу гIулакха вахаш хилча-м мегарг а ва укх дунех тIа вахa. ХIаьта Умпаша вaхa а вах цу гIулакха.

Медицински болхлой цIей даькъала хилда хьа, Умпаша! Аьттув балба хьа, дукха вахалва хьо, камаьрша дог дола саг!

С.-С. САИДОВ.

ЦхьайтталагIча пятилетке кхалнаьха къахьегамен бытен хьалаш тоадара, общественностон дезала юкъен берашта кхетам лулга пайданегIа долча тайпара вIаштардара йоккхий мероприятеш чакхйоах вай мехка.

Из программа кхоачаш а еш Ивановски областе лоархIаме моттиг дIалоац иттлагIа пятилетка чакхйоаллаш вIашагIъеллача наьлен беранен Iилма - тохкама института. Цу коллектива Iилманоша лаьрххIача программагIа тохкамаш ду школашка, детсадашка, бераш деча цIеношка.

СУРТА ТIА: медицински Iилмай кандидат А. А. Солнцева (аьрдехьарвар) зIамагIвола Iилман болхло В. Б. Касаткина 8 марта цIерагIча ткацки фабрика детсаде берашка хьожаш ба.

И. ДЫНИНА сурт.
ТАСС фотохроника.

ПрофессегIа дикагIвар

1975 шера дена котельно-сварочни участке котельщикалла болх беш ва Чукардин Юрий Алексеевич. Юкхьанца дена тIехдика къахьегаш, шийбол безабенна волаш хьавоагIа из.

Ше тIайийдеш дола декхараш дизза кхоачашдеш, къахьегам коммунистически ларда тIа баккхера тIехьа леладеча гIулакхашка айха дакъа лоацаш волча Юрий Алексеевича «коммунистически къахьегма ударник» яха цIи ейна тоьал ха я.

Ше санна болча болхлошта юкъе ярждача социалистически яхье цахаддаш толамаш доахаш, цIенкха а новинъостел тIеха да вусача цо «профессех дикагIвар» яха цIи янкхара тIехьа яьржача яхье а даьхар ше цу цIерага кхоача веш дола толамаш.

ИттлагIча пятилетка план массеха бутт хьалха кхоачашйир Чукардина. Из хьинар дола котельщик санна болча дукхкхача къыча завода къахьегамхой балхах хьахиина да Грозненски ремонтно-механически завода коллектива карагIдаьнна дика хIамаш а. ИттлагIча пятилетка планаш хенал хьалха кхоачаш а я дикка толамаш доахеш ба заводхой цхьайтталагIча пятилетка хьалхарча шера. 101 процент совгIа кхоачашъяьй заводе дIабахача пхе бетта продукци арахецарен махьатьаккхарен план.

Ше ханна воккха вене а къонабарий хьехамча волча коммунистически къахьегаме ударнина хов керда балха бахкараш тарвале, шийна ховр цар дIаккхетадергдолча оагIорахьа дIахьеха. Мадарра дийцача, балхах дика кайоалаш, хьинар долаш саг ва Юрий Алексеевич. Котельщика говзал ьълла Iаьц цунах, цо карверзаьй шоллагIа — газорезчика професси.

«ХIара балха дийнахьа хьадер дукхагIа хилийта!» яхача девизагIа лолаеча яхье хьалхарчарца ва дьнар дола къахьегамхо. ДIабахача пхе бетта шийн алан 106,5 процент кхоачашъьай цо.

Шийн профессиональни боарам цахаддаш лакхбеш хьавоагIаш вола Чукардин айхьа дакъа лоацаш ва завода общественни махаре а. Из профсоюза цеховой комитета член, шийн лоIамеча халкъа дружина член ва.

Заводо арахецача продукце дикал лакхъе, къахьегамен хьерамале лореяра техникан хьалаш тоаде торо ейла маьхера рационализаторски предложенеш а тийнай Юрий Алексеевича.

Лакха производственни хьокхамаш дахарех, шийн балха тIа зеденна маьхера хIама кхыбарашта дIадовзийташ, хьинар дола къахьегамхо хиларех тарра Чукардина цкъа санна дуккказа а Сийлен грамоташ маьхера совгIаташ тийлад.

Х. АУШЕВА.

ЦхьайтталагIча пятилетка мулаш

Мишта хила еза БАМа столица?

ГIьнарча Малхбоален нерда город Тында Байкало - Амурски машинаькъа магистрала столица лоархIаш я. Кирара пятилетка чакхйоаллаш йоладургья военадаш БАМа тIа гIолла. Мишта хургья цу хана Тында?

АПН корреспондент Вахтагиров Равила цу хьакъехьа къамаьл хул КПСС городской комитета хьалхарча секретареца Есаулков Юрейа.

— ЦIаниха а ца яшаш гIор йоаллача районе я Тында. 190 ди гарга латт укхаза Iа. ГIа тохаш а дожаш а йола хьунаш тIа а йолаш дола гунаш да гонахьа. Эгтара хьалхара никъ — Амуро-Якутски автомобильни магистраль (АЯМ) — чакхбаьннаб укхаза 1926 шерре, Алдан яхача додача хи тIа дошув доалла моттигаш хьаслларца дувзадена. Тында (хIаьта цу хана Тындински оалаш хиина поселок) дукхаха яьнкхар дошув доахарий перевалочни база йолаш.

АЯМ тахан а тIехьа боккха лоархIам болаш ба региона вахера. Амма Тындана юкъе кIал бIоагIий а дегIа айбе бийзар автомобильни никъ, хIана аьлча, укхаза яьшка БАМ-ах тIехбоал из.

— Тында — нердача баха хайнаха наьха город. Мишта гьоаслю укхаза наха чубахе моттигаш хьаьъяра проблема?

— Городе хьалъеш латт зданеш, царна монтаж ераш московски гIишлонхой ба. Хьалхара нйссаза вIаштIарадаь цIенош хьалдир укхаза пхи шу хьалха, хIаьта тахан уж тхььанел совгIа да. Цул совгIа, хьалъяьй кхоъ школа, кхоъ берий беш, больница, бытовой гIулакхаш ду комбинат... ХIанзарча хан архитектура дIадехарашка хьежжа а цунна цхьана сибирски хьалашка хила деззача тайпара а да уж гIирсаш.

ИттлагIча пятилетке тха керттера декхар дар гIишлонхойн эксплуатационникаши дIанийсбар, Тынде а цунна гонахьарча нах бахача моттигашка а хьалдаь дар цу гIулакха 170 эзар квадратни метр йола капитальни цIенош 400 эзар квадратни метр — ханна дола цIеноши.

ХIанз аргIа кхьчай йоккхача городера гIишлош хьалъяра программага. Из кхоачашъеча дакъа лоацаргда хIанз городе йолаш йолча еррига 80 гIишлош ечен гIонна дола балхаш деч подразделене.

— Уйлаша дукхьале оттаде вай, хIанзчул тIехьагIа кхы шу даьлча, Тында яхача додача хина а станцена гонахьарча машинаькъаша а гIагIоали тIехтессача арена тIа а даьнна чухьежача хьалхаьнна оттаргдола сурт. Мишта хургда из?

— Эгтара хьалха вокзала оригинальни здани — Байкало-Амурски машинаькъа «визитни карточка». Мехка ткъаь кхойтталагIа бола никъ (дагадоххарагIа аьлча, цу тайпара пачхьалкхен номер, нийсъеннай АЯМ а), дахача шера 1-ча ноябре дена официально хьабаь ба. Дукхъал укхаза кхача мегаш ва никъ болалучара хадача кхачалца йодача хьалхарча поездана воагIаргвола пятилетка чакхйоаллаш ва везаш вола городе вахаш хургвола кховзткъе итт эзарлагIа вола саг. Тарлуш да из саг Тынде Iове а. Дахача шера городе вахача хIара эзар сага 23,8 долаш дир бераш, хIаьта уж Юкъерча Азе республикай хьокхамашка гIорташ а «баммал хьалха» регионе хиннача нормал дукхаза тIех а доалаш а да.

Городага хьежара, оаза хержача точко йиш хулийт Тында шин оагIора гургйолаш бIаргаца чулаца: йоккха транспортно-распределительни узел а хIанзарча ханара город а из хилар.

ЭВМ гIонца регулировани ю диспетчера Нерюнгрера кIор бахьаш йоагIача, (цхьайтталагIа пятилетка йолалуш шин миллион тонн совгIа чакхбаьннаб из укхаза гIолла). Удакане руда доаккхаш боахкарашта чубаха цIеноши хьалдара йола понелаш (гаьна йоацнаш болх беш я цIеноши ду комбинат), наькъа деррнгача лостамашна яьхача хьушпромхозий оаткалашта лаьрхIа хьу (хIанзале болх беш я 1,5 миллион кубометр хьу яла ниа бола «Тындалес» яха объединени). ХIаьта станце гIолла чакх а яьнна лакхача широташка яхай техника тIайола платформаш — Малый БАМ кхы а дIахо, кIоарга Якуте чубахьа...

Iаждакха роша хьуладаьча наькъел дикьа ула набережни. Террасаш а ехкаш гуа тIа йоалаш латт кIайча кхерий город. Цун гаргагIарча нруса хьэта дола сурт чIанхе а отташ латт. Дукхьала тхона хьалхашка ягIа гоннахьа доккхий цIеноши а долаш йола наразцевой Iоакьаца хоьзаь берий беши школеш. Аьттехьа — чура хоза кийчъяь кафе а йолаш йолча торгови центра «тархи», аьрдехьа — кинотеатр. Уж шаккхе а здани хьалъеш латт. Уллув гуш дийкха хьун квадрат. Цу чу дIанийсъе лаьрхIад спортивно-сакъердама комплекс...

Хи йистте тIатеIIа вIашийн оагIош а теха цхьаккха порядок а йоацаш ягIача премянкаехи царна тIа урагIа а даха дагIача хIанзарча ханарча гIирсехи хIанз атта эзлургьяц города геометри, хоалургдац административни центр мича хургья. Амма ватмана листаш тIа цун доазош къозсталуш хоададаь да. ГIирсаш хьалде йиш йола участкаш тха геттара кIезига але а. Цунна 70 метр шера оаса хоадабаьб оаха. Шийн хана укхаза хургья культурно - бытовой гIулакхашта йола еррига предприятеш. Парадни проспекта эгтара сий долашагIа йолча моттиге урагIйодаш латт йоккха концертни зал. Города юккъа хургда Советий ЦIа.

Кхетадеш да тIаь гIара хьежача гургьяц тайгана наступлени елга Iалашдеш йола города инфраструктура. БIарга къайларча цун доттагIаша чузаргья мехкдаьтта база, дулха-шурий комбинат, барзкъаш тега фабрика. ЛаьрхIа да эзаш да наьха Благовещенск яхача областной центре аха безаргбоацаш, укхаза дIадоргIа а кхеде а. ХIанз укх сахьате самолеташца кхузь оаха цигара, эзаш кхихьа ца Iеш, шурий тIоа а кхыйола каста талхаш йола продукташ а.

Уж дерригаш а, Хабаровскера баьхкача социологий группо дакъа а лоацаш, Тында экономически социальни дегIакхувлара общественни совето оттаьча комплексни плана реальни пункташ я. План оттаьй бахача нахага даьча хаттарий кIийлен тIа, хIаьта дукккача хIамашна диллача стандартни йоацача къонача города вахара еррига аспекташ чулоацаш а я.

— Шуна городе баха нах хьатIеахар БАМ хьалъеш латташ хиларца дувзаденна да. Из билла баьлча дIаяха боладургбий-теш укхазара нах?

— Практически Тынде баха беррига нах тIабаьхна ба, хIаьта царех дукхагIа бараш Iалам сагаца укхазарчул дикагIа долча мехка малхбузехьарча районашкара баьхка а ба. Цу тIа а нерда баха баьхкарашта юкъе кIезига бар хьалха нах баханза йолча, къаьстта яр санна махаца къахетаме йоацача моттигашка баха ховшара опыт йолаш бола нах. Бахача нахага даьча хаттараша хьакхеькхад, хIанз укхаза бахача нахах 25,2 процент бараш Тынде дIахо баха лаьрхIа хилар. Лакхе дийцар теркалдича, из цифра бокъонца тешаме хила езаш я. Иштта теркалъе еза керттерча производства специфика а — рельсаш Iодехка вахинавале, «дIахо гIо салоIама». Уйла йитар кхы хIама дар: хаттарашта жопаш тийннарех 35,3 процент болча наха аьлар, дIахо шоаш фу дергдолаш ба хIанз а ховш бац шоаш аьнна.

Цкъа-дале, цу дикка оцдоча цифра йоах, тхоай цIенхароча лаьтта наха хоза комфортабельни бахара хьалаш Iалаш а даьдац оаха, хIаьта къахьегамхошта кIезига а дузц оаха БАМ йилла баьнначул тIехьагIа Тында мишта дегIайоагIаргья а «вахара» тыл чIоагIъяра дер фуд а. Вокх оагIорахьара, цу цифро хьахьохх, тха боккъонца ийза а дикка халача хьалашка шоай хьинар хьагойта а къахьегама ресурсаш хилар. ХIаьта долче, тха вIалла оарцегIдола а дезаргдац керда болхлой лахара, де дезар да моттигерча кадрай йоакхо яр. Цу гIулакха хIанз хан-ханнахьа вIашагIбетталу города кулгалхой болхлой коллективашца, царна городе латтача гIулакхех информацеш а еш. Нарара цхьайтталагIча пятилетка хьалхара шу социальни, культурни, бытовой объекташ сихха хьалъергйола шу да аьнна кхайкадаьд, еррига производственни планаш тIеххьоачашъяь йоллаша а, цу даьнъе тхоаш тIехьадисса хилар теркал а дахь. Дукхъал города территори тIоарга дIадахийта лаьрхIад оаха 1981 шера шин миллион сом.

(АПН).

«Шовзтта шу хьалха болабеннаб Сийлахь-боккха Даймехка т1ом. ...Эттера б1ехаг1а долча империализма низаша — ц1ий 1оахийтарах дог 1абаш йоацача фашизма низаша вай мехка т1абоссабир т1еша аза...

Цхьабакъда, советски халкъо хендамбоалаш бийтнар фашистски б1ула мигь. Ленина картона гонахье ихоти а ден-на из г1еттар ший мохк, ший парг1ато, ший вахара идеалаш лорае. Советски наьха дахалаш турпалалаш в1аштт1ехь-даьлар событей лелам хуваце».

Л. И. БРЕЖНЕВ.

ТАСС фотохроника.

[illegible]

НАНА ХЬЕЖАШ Я

Нана аг1о воlаге хьежаш,
Кога татах корте тардеш.
Тахан ара валлча мо.
Нана аг1о воlах кадеш,
Денош лерх1ош, ихени
ахоаш.
Из шиъ ва т1о вена га.

Нана аг1о воlаге хьежаш.
Сагетонаш корта к1еййбе.
Лоам т1о тосса к1ай ёис мо.
Нана аг1о воlах кадеш,
Дунен ньйина, б1арг
белхабеь.
Дог1ан елча мерзаш мо.
Нана аг1о воlаге хьежаш,
Х1инз укх саьхате воаг1а,
кхаш,
Пхьорах цунна дамье дош.
Нана аг1о воlах кадеш,
Делош, леташ, узамаш деш,
Кхоллама декар деш.

Нана аг1о воlаге хьежаш.
Цун дукхарах, безам хетеш,
Хоза, ний1ддь лерадеш.
Нана аг1о воlах кадеш,
Цун суртаца ньаманьлаш
деш.

Ц1аг1а воаш мо хьехан беш.

Нана аг1о воlаге хьежаш,
Цун доттаг1ий б1аргабайне.
Шай воlах мо доккхал деш.
Нана аг1о воlах кадеш,
Из хийза йо1 шийна хiва,
Дега хала 1отталам беш.

Нана аг1о воlаге хьежаш,
Йийнна моттиг дега ю1теш.
Шийна г1айг1а недеш.
Нана аг1о воlах кадеш,
Це аг1о га, безаме хетеш.
Бер мо беча лоареш.

Нана аг1о воlаге хьежаш.
Дунена ханаш наьха хьа.
Кьоанале са эзадеш.
Нана аг1о воlах кадеш.
Воаг1а вхаш, хьалха дамье
Дог ца дунаш тешам беш.

Нана аг1о воlаге хьежаш.
Укх дуне чу цун кхоачараг1а
Кхы ший х1ема доацадь.
Нана аг1о воlах кадеш,
Уйла йоца, цун хьажарг1а
Дега 1ёакал йоацадь.

22 июне—Сийлахь-боккха Даймехка т1ом болабеннача дийнахьа денз 40 шу дуз

Ц1ИЙЦА Ч1ОАГ1ДАЬ ВОШАЛ

Х1а, аьнна са ца доакхалуш висар, ц1аьхха мер готбелар дега... Хьет1авоаг1аш латтача вокхача сага к1ирвенна б1арахьежаш латтар Гани-Ширмахед-оглы, т1ом сецачул т1ехьаг1а шийна дагаваг1ачох, хьалха т1ах аьнна хиина лейтенант, взвода командир вий-хьог1 из аьна а хеташ. Воззарг-вий-хьог1 со цунна? аьнна хийттар цхьарчоа. Мел ха д1аьдай цу юкъа, бегаш мичаб 37 шу лхар. Цхьабакъда, Г. Абушевна к1аиз а йицъенаьц ший новкъостащара, ший командир хиннача Александр Яковлевич Сидоровцара ше къаьста февральски бийса.

Деза да т1ем т1а тесса вошал, девен хадартдоацаш да ветеранаш теттара в1ашаг1-бийза, гуш доаца тахан.

Из г1ийлача дег1ара, к1айбенна корта болаш вола къонах шийна мичара вовзаш ва дагадоха г1ерташ вар Александр Яковлевич цу юкъа. Малав из, сенна латт на укхаза, пхелаг1ча гвардейски ветеранаш в1ашаг1-кхетача метте укханга, Сидоровга, хьежаш? Цхьабакъда, цхьан сага, бащенин стрелок хиначоа, ч1оаг1а тара хетар цунна шийга хьежаш латтар.

Д1ат1а а ваха шийча. г1а санна хетар цунна шийна б1аргагур: цунна хьалхашка латтар санъердаме, ц1аьхха а г1айг1ане водаш ца хинна Гани Абушев, азербайджанец, массе тайпа кулга гонаьл йолаш вола, т1ем т1а башенин стрелок хинар. Цхьаккха шеко юхейнсацар алхха кхоашта шиннена мара йовлаш ца хинна эпизод царца дагаехачул т1ехьаг1а.

1943 шера 14 феврале бригадера 16 сат вар З1амигача лаьтта яхийтача десантаца дакъа лоацаш. 1обоссача хана ялх вийра царех, массехк сага, хала човнаш йир, царца вар Абушев а.

Хала човнаш хиина бараш госпиталашка д1аухийтар. Г1айг1а хиина хьежар Александр Яковлевич лазарох йоахалон чутехача Абушев Гане б1аргашка. Доттаг1а верзаргволгах, вай котдартдолгах тешаве г1ертар из. Атта чов яцар хиинар. А. Сидоровна из хоьш дар, цудухьа ший башенин стрелокагара г1айг1а фу даь яйертья, фу дав новкъостал дергда, дог уроттадерзда ца хоаш сагота хьайнача цо ньакъа т1арча кисара хьалдаьккха Ганега д1аделар цу чу мел даьлла ахча: «Д1аьца, накъадарда хьона, иш 1оаде, сиха г1а тоавала хьайна, цхьана еттаргья вай фашистацта цар шоай б1ела. Х1ьта укхаза, фронте, ахча сона эшаш дац».

Из дар шоаш в1ашаг1хийттача хана таньоаш эшшанна членаш хиинарашта — бащенин стрелона Г. Абушевна командира А. Сидоровна дагадехар.

Маг1албика лаьтташ т1а в1ашаг1кхетар дага доацаш хиина х1ама дар. Хьалхаг1а шоай махулла цхьаннешолаг1вар лаха г1ерташ дукхха шераш даьхадар цар. Х1ьта шоаш пиаьхе а дийна виса хиларах тоша йиш йолаш цхьекха а вацар царех.

Кхело дуне меллад д1ахьа кхайсабар доттаг1ий цу февральски бийсал т1ехьаг1а. Абушев госпитале вихьар, хадданза операцеш йолалу, ца вала г1ерташ кьовсам лоаттабе бийзар. Шийна а пхандара к1ал кхийттаяр цунна йоккхача топа пхон гаргаш. Б1ухочун дег1ах к1оарга чуккаяр уж. Дег1 1увнадеш хойолийтар шоаш йоакка моттигаш.

Садуаш д1аьхденнадар денош, д1ахо сердал гургьц аьнна хеталора. Хьанна эшаргва из — накха баьрда гударг, — чолаьх хургва-кх, — уйла йора Гане, чура низ д1абаха 1одадача, цхьан хана т1ах аьнна лийдиначa ший кулгашта б1ара а хьежаш. Мишта вахаргве, фу даь бергба болх, цхьан хана фельдшер хинна саг ма вий из. Юкъ-юкъе дагаухар цунна Бакински фельдшерски школа яьнкха вола из шийна лайна фронте веза, т1ема юхьита т1аьхача г1ийрта ха. Медина практика т1ем т1а волаш чакхйоахар цо ший новкъостий човнаш а ехкаш. Сиха, лоза ца еш човнаш ехха, моллаг1а повязна т1айилла ховра цун кулгашта.

Уж дерригаш а х1ана д1адаьина т1амаш да. Х1ана вала лацар, 1оамалца ч1оаг1а къовсам лоаттабора къонача дег1о.

1949 шера, II группа инвалид а волаш госпиталера ше араваьлча, мединституте деша вола Г. Абушев. Т1акха 1951 шера юха а операци ю — ерригаш а лаьрх1ача йийтталаг1а — х1ане еш т1ехьара. К1езиг-к1езига доаг1аш юха чудоаг1ар низаш хьалха хиина кадайли, дийнделар кулгаш а! Боарам боацаш ч1оаг1а г1адвалазар Гани.

Мединститут толаме чакхъаьккхачул т1ехьаг1а Сабировски районе верттерча лоралла хьожаву Гани-Ширмамед-оглы. Цу дерригача шерашка ший командир лаха г1ертарах в1ема хиинадар Абушевна.

Х1ьта Сидорова, цхьа т1ом беча хана хала чов аь а волаш, тайп-тайпарча госпиталашкa уллаш уж б1аьха 19 бутт баьнккаб. Ца леш висав салте, юха а т1емалоца юкъе д1аьттав. Нотало инкхаца баьб т1ом. Ший доттаг1а Гани а ца лайша виса хиларга дог доахаш хиинав. Х1ьта а, мел лехарах сакхийнадац. Д1аухар шераш. Х1анз, 37 шу даьннача т1ехьаг1а, Маг1албике хилар из в1ашаг1кхетар.

В1ашаг1къаьста селлара шераш д1адахачул т1ехьаг1а шоайла марх1а беттадуш болча цу наха, в1ашаг1кхийтта соа г1адбахарах дегаш ч1ехкаш болча цу хьалха хиннача салташта дагардар боккъоаца ше мадарра ховргдац доттаг1ашта, оаг1ох оаг1ув а теха, т1ема ерриг а халонаш лайнарашта мара. Т1абена бирса тохкам бар т1ом, денал дараш чакхбаьннаб цунах, ца лоеш хало йисаиц, гаргало тессай. Х1ьта т1ем т1а тессача вошалал дезаг1а [illegible] хургда?!

Укхаза кхийтар доттаг1ех З1амигача лаьтта шоаца т1ем т1а хиина комвзвод Комшин Николай Дмитриевич а.

Дувца х1амаш долаш бар ветеранаш. Дегаш тохаденна болаш хьежар уж шоаш т1ом беш лийннача моттигашка. Дагаухар укхаза, Маг1албика довкъашка, боабаь шоай новкъостий. Массаг1а сага са д1адихьад, мел адам даьккъа дахьхад т1емо, х1ана а дег чура д1аллаза я байнарий г1айг1а, х1ана а дот дилла ца лоеш в1аши шоайла лохаш ба т1ема ц1ерo в1ашаг1къоастабаь гаргарен кхоачарен нах. Х1ьта х1анзчул т1ехьаг1а а мел хургда боабаьча новкъосташта сужие беха х1ара шера ветеранаш ухача Маг1албика лаьттан т1а цу тайпара в1ашаг1кхетараш!

Т. ФЕДОСЕЕВА.

Ижевски пионерий новкъосталца

28-ча стрелкови дивизе легендарни начальника Азин Владимир Мартыновича дег1а памятник латт город Ижевске, Удмурте столице. Граждански т1ема цу турпалон цун б1ухошца ц1аьнкха а йовргйоаца сийле яьккхай шоай Колчакен Деникиней к1айгвардейски полчицашца лаьттача т1ем т1а. Цун б1ухой ба город к1айбарех мукъальнхараш.

Х1ьта Сийлахь-боккхача Даймехка т1ема шерашка 28-ча стрелкови дивизе салташи эпсарашеи, алмковций т1ема эстафета хьа а ийца, сийленца чакхбаьнинаб фронтовой някъаш деш.

28-г1а Краснознаменни Невельски дивизи аьнна ц1и тилла йолча цо Румыне чакхбаьккхар т1ом.

* * *

№ 12 йолча Ижевски школа пионераш леха болабеннаб 28-ча стрелкови дивизеца хиина эпсараши салтийи. Цу дивизеца а волаш т1ом баьб вай мехкахочо Николай Дмитриевич Борщевсие а. Воарам боацаш ч1оаг1а г1адваха вар из Удмуртера пионерашкара письмо шийта кхаьчача хана. Цу т1а цар ядора:

«Веза Николай Дмитриевич, оаха ч1оаг1а дехар ду хьога хьай полкахи дивизехи, хьайх а хьай т1ема новкъостех а дувцар, цар адресаш тхона дахийтар. Хьай сурт дейта тхона. Хьона ч1оаг1а барнал оалаш хургда тхо. Тха адрес: город Ижевск-23, № 12 йола школа».

Николай Дмитриевич, запасера майор, х1анз респотребсоюзе болх беш ва. 88-ча стрелкови полке эггара хьалха рота командир хиинав из, цул т1ехьаг1а полка разведка эпсаралла хьожававь. Т1ема шерашка фронте цо даь йоазош х1анз а цуига долаш да. Цу денал долча эпсара фронтовой кинъ дукхача совг1аташца белгалбаьннаб. Боча хеташ ц1аг1а йоацо Ц1еча Седкъа шиъ орден, Даймехка т1ема 1-ча степена орден, массехк медаль.

Ижевски пионерашкара письмо шийта кхаьчача цу сахьате хиш дахьийтар цо царна. Ший нерча доттаг1ашка Николай Дмитриевича яздаьд:

«Могаш-маьрша хилда шо, деза къона доттаг1ий! Хьат1адоаг1а Сийлахь-боккхача Октябра ц1ей а дешара керда шера хьалхара четверть чаккъилар а дахьгала дувц аз шун!

Чов хиина госпитале а вала араваьлча нийсвенна со 88-ча полке. Стрелкови рота командиралла хьожавир со, т1аккха яиттача приказ кхьчар Цинкурн-Ламенини яхача юрта гонахьа оборона лаца аьнна. «Моастаг1а юкасоцаве! Са чу а долаш т1ехьашка из довлалi» — ют1атехад полка командира. (Т1ема бахьча ший дувна тешаме йолча рота личне составо къовлахчали турпалала гойтар».

Т1ехьаг1а разведне хьожававь эпсар Борщевский. Пионерашка ше дахьийтача письмо т1а цо язду г1аццхой разведка взвода командира сержанта Суханова, самозахвата группана т1аьшллача муг1арерча Столярова, разведчиний Максимова, Захарова, т1ем т1арча кхьча новкъостий деналеча г1улакхех.

Письмо чакхдоалаш цхьаболча однополчаний адресаш дахьийтар цо пионерашта кьахаташ д1а-хьа кхадьхийта йиш хургйолаш.

* * *

В1аьстан мишо терною ц1е байракхаш. Ц1енхашттан уйлангахьа ахан а к1аьнийн йиг1ггий юхьмарах. Муг1араг1а д1аэттар уж город Ижевска № 12 йолча школа зданегахьа бодача наьхьа б1оаххала. Х1ьта цу наькъаг1а хьобоаг1а революце а граждански Сийлахь-боккхача Даймехкен т1емий а ветеранаш, граждански т1ема шерашка Удмурте столица — город Ижевск к1айгвардейцех мукъайоаьккхача ший сийле аьнкхача 28-ча стрелкови дивизе командир хиинача Владимир Мартынович Азина доттаг1ий. Кхьчарца цхьана Ижевске, № 12 йолча школе хьийхав Николай Владимирович Борщевский.

Из дицлургдоаца ди дуьцаш цо йоах: — Къьастта ч1оаг1а г1адваха вар со сай однополчанаш Афанасий Петрович Жданови Иван Дмитриевич Островскийи б1аргваьйна. Хьалхарвар Ижевске ва болх беш, шоллаг1вар — Нальчике.

Школа музейна совг1ата цу шерашкара книжкаш, письмош, сурташ делар ветеранаша. Сийлахьча пионералла д1айийцар школьникаша беррига хьаьший. Хьалха хиина т1емахой легендарни начдива дег1а памятник долча, т1емахой вошала наш т1а хилар, цига венокаш яхьр.

С. ВОРОНИН,
т1ема ветеран.

СУРТА Т1А: Н. Д. Борщевский.
Г. КУРИЛЕНКО сурт.

ФУ ДЕ ЛЕРХ1АШ ХИННАЙ «ОСТИ» «БАРБАРОССИ» ЯХА ПЛАНАШ

Фашистски Германи йохаяьчул т1ехьаг1а цун къайлаг1арча документий цхьа дакъа антигитлеровски коалицена юкъерча паччахьалкхоний бе дахад. Германски империализма из чакхйоахаш хиинача нацистски кулгалхойн герзашцарча низий лакхехьарча командоване къайлаг1арча стратегически уйлаех, уж кхоачашъяра наькъех средствaех йола сведенеш дукхача наха яйзар.

Д1ахайра, масала, 1938-ча шера денз 1941 шерага кхачалца йолча юкъа Германеяь агрессивни акташ — дукхьал «эзар шера яхаргйола рейх» хьаярен дунен доал бе долларен дакъера фашистски ерриг1а кхыйола планаш кхоачашъяр шийх тийца хиннача Советски Союза дукхьаларча т1ема еча кийчон лоаме лаг1аш хиина. хилар. Къайлаг1арча документаш т1а х1ама къайла ца хьош д1аяздаьча СССР дукхьаларча т1ема дакъерча стратегически дагалаьттараша, дукхача паччахьалкхений халкъаш х1алакдара е шоай дукъа к1алъоттадара цар де лийрх1ача г1улакхаша, Европа а дунен а д1ахойодача хена хила езача устройствах долча хетараша тешал ду цар адамлекна т1аоттаде лаьрх1а 1азап укзара хиина хилара.

Шоашта дагалаьттараш кхоачашдара эхь дайна а, къиза а, оакхарий хьисапе а йола тайп-тайпара планаш уттаьлй германски монополей хьаьташ кхоачашдеш хиннача фашистски рейха лидераша. Цу тайпара хиина «Генеральни плая «Ост» — Малхбоалеи Европа мехкашта германизаци колонизаци яра, СССР кхы д1ахо паччахьалкхе хургйоацаш д1алаккхара плая.

Советски Союзаца т1ом болабалехьа дукхха хьалха Гимлера т1адилла хиннад из план оттаелга. Плана к1ийле хиинай д1алувцача территореш т1а баха дукхаг1а бола нах боабь д1абаха, х1ьта юхебуса вожаш кхычахьа д1абахийта е лаьш бь чуоттабе лерх1аш йола «керда территориальни политика».

1940 шера май бетта Гитлера доклад йир плана керттерча установкаех («Малхбоалехьарча областашка баьхача нахаца леладе дезача г1улакхий хьакъехьара цхьадола хетараш»). Ше доклад еш Гимлера аьлар, плана т1а белгалдь г1улакхаш чакхдаьхача дукхха халкъаш, къоастадаь аьлча, поляк аш, украинцаш, кхыдараш фу хоададаь д1адоахаргхиларах тешаш ва ше аьна. Гитлера дега ч1оаг1а тоам бир цу «уйлаша», х1ьта цо могаш ца 1еш, директива хьисапе ч1оаг1 а йир уж.

Хьалхха а хьаьвр дукхха маьршa нах боабара йола командаш техникен. Германски герзашцарча низаштен оккупированни территореш т1арча 1аьдалаштен т1адиллалар Гитлера укх тайпара йола указанеш ларде лувцилга: «Вай декхар да баха нах боабеш д1абахар — из чудоаг1аш да германски халкъа лорадараг1ча вай миссена. Вай езаргья баха нах боабара техника дег1айоалае... Нагахьа санна аз германски къамана эггара динаг1а бола низаш т1ема в1ена юкъе чу а ухийташ сай дега деза дола немций ц1ий х1амма къа а ца хеташ 1оухийте, шеко а йоацаш, боккъо я са к1аний санна бебеш бола т1ехьа латтача расах бола миллионаш нах боабе».

«Генеральни плая «Ост» Европа халкъашта колонизаци яра кхы а шераг1а йола программа кийчъеш хиларца дувзаденна юха а оттаеш кийсъаьй 1942 шера. Цу плана подлиннин х1анз а кораьнц. Цхьабакъда, Нюрнберге Дунен халкъашта юкъерча т1ема трибунала яйтаяр 1942 шера 27 апреле «Малхбоален министерства 1-ча керттерча политически управлене колонизаце отдела начальника кулг а яьдаь йола «СС б1ун рейхсфюрера Генеральни плана «Ост» хьакъехьара замечанеши предложенеши». Цу документо йиш хулийт из план ше миштa хиинай ха меттел, Советски Союзацара т1ом болабеначул т1ехьаг1а цунна фу т1атохен фу т1ерадаккхен яхаш предложенеш яь хиина ха а.

Документех гуш да, масала, «мукъадувлача» польски, белорусски, украински, прибалтийски лаьтташ т1а баха 10 миллион немций бахкийта лаьрх1а хиина хилар. Укхаза бар дерригача эрсий къамаца леляе езача политика хьакъехьара т1атохам а. «Дувцар дукхьал Москва центр а йола паччахьалкхе йохаяр хиина 1ац, — аьннадар документа т1а. — Г1улакх латт дукхаг1ча даьтье эрсий халкъ ше х1алакдарех, уж в1ашаг1бахарех». Эрсий т1абахаш йола территори колонизаци чакхъаллалца йолча хана немецки генерал-губернатораш керте а болаш йолча къаьст-къаьстача районашта екъа лаьрх1а хиинад. Низаг1а дукхача наха стерилизаци яр а юкъедоаладеш тайп-тайпара г1улакхаш де лерх1аш хиинад эрсийн кхыча славянски халкъий «биологически низ» к1елаттбара. Вермахта салташтен эпсараштен укх тайпара йоазош т1а а долаш дола памяткаш тийшнай: «Моллаг1а эрсе, советски саг ве, юха маолале, нагахьа санна хьайна хьалхашка вонкха саг е кхалсаг. Ч1аьни е йиш кийсъелча — уж боабе»... Х1ьта цар ишта да а дора. 10 миллион саг гарта хиинача советски гражданашта тоьаш йийттай, хьалъэхкаш боабаьб, гестапен концентрационни лагерашкен чура мух д1абаххалца ийзаш даьд.

Историна довзац вокха мехкаш д1алувцара даьтьера шоашта дагалаьттараш кхоачашдарга бода някъ бенкхара фашисташа деш хиннарел къизаг1а а ийрчаг1а а дола зуламаш. Ийс эзар хиннача концлагерашка, набахтенашка, геттошка. Низаг1а болх байтача лагерашка — цу фашистски «1оажала индустре» центрашка — къиза боабаьб миллионаш бола СССР, Польша, Франце, Югославе, Чехословаке, Голланде, Бельге, кхыча паччахьалкхений граждашаш. Фашисташа чумелдар д1аккхьхьад оккупированни мехкашкара, х1алакьяй цу халкъий къамийн культурни маьхаленаш, ц1ерацен аьшкацен уттальй «керда порядок».

Ишта хиинад «Генеральни плано «Ост» де могадаь г1улакхаш.

Дерригача дуненна деш дола доал шоай бе доала г1ийртача германски империалистий къайлаг1арча планаш т1а юкъмоттиге лаьттай нодови ц1и «Барбаросса» а йолаш хиина СССР дукхьалара агрессивни т1ема план (т1аийцай 1940 шера декабрь бетта).

Дунен шоллаг1а т1ом болабенначa юкъе Германе д1алаьцар Польша, Дани, Бельги, Люксембург, Голланди, Франци, Норвеги, Югослави, Греци; массехк территори (Познана, Лодза, Тешина, Лакхерча Силезе, Померане кхыйола областаш) шийн а аьнна доазонна чуяьцар. Д1алийцача мехкашка оттаьяр фашистски «керда порядок».

Х1ьта а нацисташта довра шоаш лаьцача наьха мехкаш д1алувцара наькъа т1а латта керттера дукхьале йола СССР йохаяра даьтьера шоай к1ийлен т1ара декхар кхоачашдича мара шоашка Европа а т1аккха дерригача дунен а халкъаш дизза карадерзадулургдоацилга. Цудухьа Советски Союза дукхьалара т1ом маьаг1а эшаш чакхбоал яхача денах тийша яр вай мехка халкъий кхел меттел, ерригача вокх Европан кхыча континентийн халкъий кхел а.

«Барбаросса» плано лерх1аш дар «Советски Союз сихха, Англена дукхьалара т1ом а хадале эшаё». Цун к1ийле латтар эггара къизаг1а, адамий овмалеха йоаца герзаца низаш дара методаш доазув доацаш юкъе а йолаеш дукхала мел аийслуш дола х1ама х1аландара т1ема идеях.

Аза дешаш да, СССР дукхьала т1ом болабаларе хьалхаг1а Малхбузелла дахча т1емашка атта нотбулаарг1а кортош хьулаш хиинa гитлеровски Германе кулгалхой т1оа согаш санна чекха вай мохк бола а баь, д1ахо английски колонеш, Африкера, Гаргарча а Юкъерча а Малхбоален цхьадола шоай ло1амера мехкаш д1алувца. Британски г1айренашта т1абовла, гера бе а доаллаш лоттабеча къовсама фронт Америке д1алаьа дага болаш хиинаб аьнна. 1941 шера гуралъе болабала бейлабар фашистски стратегаш Иран, Ирак, Египет д1алувца, т1аккха цигга японски эскарах д1а а кхеташ, Инди д1алацара т1емаш доладе. Цунна тешал ду, масала, 1941 шерара июнь бетта 11 дийнахьарча № 39 йолча «Барбаросса» план кхоачашъяьчул т1ехьаг1арча юкъе кийчо ярах» долча германски герзашцарча низий лакхехьарча командоване директива.

Ишта да исторически бакъдар, Советски Союз т1ом ца бе г1ерташ яр, акха шийна из качбеллача германски фашизмана дунен доал бе долларга бода някъ бийхха керттера низ а хиина д1аьттар из. Из яр т1ема керттера хало лайнар. Эггара халаг1а дола г1улакхаш ла а хайна доходир цун Герзашцарча Низеша цу хана капиталистически дунен т1а эггара ч1оаг1а г1а хиина германски эскар. СССР-о яьккхача воталомо йохайир фашистий т1еха уйлаш, к1алхардаьхар халкъаш германски империализмо царна кийчдаьча 1азапа.

Евгений ЕЛИСЕЕВ,
полковник, исторически 1илмай кандидат.

(АПН).

СТАЛИНГРАДЕРА — БЕРЛИНЕ

Сиха д1адахар школе дешаьг1а шераш. Нет класс чакхъаьккхачул т1ехьаг1а Кравцин Димтре т1елдина дийна аьнна аттестат хьехийнар. Цу шерре а Орджоникидзевски станкера город Новочеркасскерча политехнически институте деша воша из.

Иньлаг1ча курсера студент Дмитрий Кравцин город Керче Войково ц1ераг1ча металлургически заводе производственни практ... г1а волаш хьов Сийлахь-боккха Даймехка т1ом. Ц1акха дицлургдоаш дог чу дуж з1амигача сага из да.

Дмитрий Иванович фронте кхачад, из хьожаву т1ема бронетанкови училище деша. Училища чакхъаьккхачул т1ехьаг1а Сталинград лораеш латтача т1ема дакъе вохийт из. Цу хана дена д1адоладелар цун фронтовой вахар. Город Сталинград лораеш дакъа лацарах Дмитрий Ивановича елар «За отвагу» яха медаль. Даймехка т1ема шоллаг1ча степенен Ц1еча Седкъах ши орден сийлай цунна Курски дуге баьча т1емая.

— Июнь бутт бар. Маршера йоаг1ача бесса фашисташца латайолаелар тха батальон, — яхаш дагалувц хиннача танкиста. Из бирса т1ом шин ден-дийн бус гаргга лаьттар. Дукха танкаш в1ашдухьала оттар шинна а оаг1орахьара. Д1адухха цьа долаш дир шиъ даьттар танкаш йоагар, кхыметтел лаьтта а доагар. Немций кхы дукхьала латта низ а боаллаш 1омашашна баьлар.

Танка механика-водителa Д. И. Кравцина даьтьа лоалаш хиинача т1ема дукхача эпизодех ца1 маре яц из. Т1емаца Берлине кхаьчав из.

1967 шера гварде капитан Д. И. Кравцин ше деша ваьг1ача институте юха а вайн, из чакхйоаьхл. Х1ьта, 1960 шера инженера-теплотехника т1елдила диплом а долаш вола из хьалхожававь «Грозэнерго» шоллаг1ча йоахала электрически централе балха вера. Котельни цеха д1аболабир цо шин болх. Шин шу доаллаше а цу цеха начальникалла хьожавир из. Цо кулгалдеш хиина коммунистически къахьегама коллектив цхьа санна дукххаза а социалистически яхье котало йоахаш хьейоаг1а, цу толамех к1езига дакъа даллац хьинар долча къахьегамхочун — Дмитрий Ивановича. Т1ем т1а а къахьегаме а ше ца кхоаеш хьевенача б1ухочо х1анз ше салоl1аш волча хана а коллективаца айхха бувзам лелабу.

Х. СУРУДЖАНЦ.

Социалистически мехкашкара хоамаш

ОАЗИСАШ ДУКХАГ1А ХУРГЬЯ

Гобийски аймакий шеррача районех д1адийна х1ама тешшаме хьакулаш а хьайбаш леладе йиш йолаш а моттиг хила мегаш да г1улакх — цу тайпара вывод йир цхьана аьча монголо-советски биологически экспедице доакъашхой Эхийн-гол яха оазис айзачул т1ехьаг1а. Укхаза толамца кхеду ялат, баьццадараш, сом, кхыметтел цига нагахьа мара хулаш йоаца харбазаши пасташи. Специалисташа оттадаьд оазиса меттел, карадерзаде лаьрх1ача йоккъал латтача лаьтташта юхе ядача районий а диззa дола почвении геоботанически карташ. Лаьрх1а да Эхийн-гол яхача оазисе баьцоаг1айи доакъара баьцийи нерда экспериментальни тайпашта культивировани е йолае.

Йоккъал латта лаьттеш планаг1а карадерздар — МНР-ей СССР-ей юрта боахама цхьана леладеча г1уллакхий лоарх1амег1ча лосташех ца1. Дукхьал т1ехьарча пхийтта шера советски специалисташа дакъа а лоацаш хий деппад Монголе кхо миллион гектар совг1а долча лаьтта, хьалъй массехк гидротехнически объект.

МНР йоккъал латта территореш йовзаш карадерзаеш специалистий йиш я ишта «Салют-6» яхача орбитальни станце борта т1а советско-монгольски космически экспедице доакъашхоша даьча тохкамех хьаддинараш шоллаг1аре дувца а.

(АПН).

ВЬЕТНАМА ДАРБАН ХИШ

Т1ехьарча хана т1а-т1а шераг1а дарбаш латт Вьетнаме минеральни хишца дарбаш дар. 70-г1а шераш доладенача хана Неншон яхача уезде (Хатуен оала провинци) коряьй д1айха минеральни хий доалла моттиг. Дукха ца гоьш укхаза хьайир «Милам» яха СРВ эггара хьалхара минералогически санатори. Укхаза астмах, ревматизмах, неврологически а кхыча а лазарех х1аналехьа вирзав цхьа эзари ах эзари саг. Массе оаг1орахьа лоамаш а долаш йолча хозача моттиге улла из санатори шерра д1аяйзай.

— Минеральни хишца дарбе де Вьетнаме болабенна дукха ха яц, — йоах санаторе директора лоро Лыу Те, — х1ьта юххьанца берригаш а бацар цунах боалача пайдах тешаш. Цхьабакъда, кхетта лораш а пациенташ бараш а тийшар тхаяр санна йола санатореш кхы а хьалъе езаш хиларах. Дукха за йоацаш минералогически лечебница хьалъяьй Куангнинь яхача провинце а. Карарча пятилетке шеръергьа «Милам», Х1анз мехка къулбаседен оаг1орахьарча лоамaн районашка лохаш ба д1айха хиш дукхуьла нерда моттигаш. Хьалъе лаьрх1а я кхы а массехк санатори.

Е. ЛЕНГ,
АПН корреспондент.

Ханой.

ХАЛКЪА ТВОРЧЕСТВА ТРАДИЦИ

Халкъа говзанчий искусства образецаш массанахьа а го йиш я Лаосе. Гам хьокхаш дахча т1а дьача догамашца — х1ьта из халкъа творчества эггара къьнаг1а а дукхаг1а яьржа а йолча традицеех ца1 я — хозъяь я храмаши архитектура ихыдола памятникаши. Хоза я топпара изделеш — кхабилгаш, кадаш, хьайбай, хьазилгий, наьха дег1илгаш, х1ьта ишта дошох дотой тальшца з1и чьякха шарфаш, догамаш дь пано, тускаргаш, шляпаш, тростникахи бамбукахи йийце ю дуга чулоаттаду к1ошнагаш.

Луангпрабанге хьайдйллай художественни ремесла школа, цига лаьрхх1а йола образовани лу 10 шерагара 16 шерага кхач1алца за йолча берашта. Укхаза я живописа, графика, дахчая т1а деча догамий, керамика классаш. Лоарх1аме моттиг лоац дешара юкъе къаман художественни традицеш йовзаро.

(АПН).

«ДОТТАГ1АЛ» ЯХАЧА КОМБИНАТЕ

Т1еххьара тиъаь пхиъ шера 57-аза т1аккхийттад «Доттаг1ал» оалача пхеньянски текстильни комбинато арахела к1адаш. Предприяти юхаметта а оттаьяр, х1ьта т1ехьаг1а реконструкци а яьяр Советски Союза экономически технически новкъосталца. Х1анз укхаза шар-шера арахец 125 миллион метр тайп-тайпара к1адаш — республике арахецарий дикьаг1а дакъа.

Дукха эзараш болча нахах латтача болхлойн г1улакххойн коллективаша хьадаьд эффективно къахьегара, дешара, квалификаци лакхъяра эша хьалаш. Комбинате я юкъера школа, техникум, ВТУЗ. «Доттаг1ала» къахьегамхой бах предприятена гаьна доаццаш даг1ача дукххаза в1ашт1ерадаьча, мел эша хьалаш долча ц1еношка. Цун территоре т1ахьайийллай ясли, берий беш, поликлиника.

(АПН).

Машаре дунен халкъашта юкъера кхераман бахьан

ГЕРЗ ХЬАДЕЛГА СИХДАРА ДУХЬАЛА, ЕВРОПЕРА ГЕРЗ ДIАДАККХАРА

Стокгольме чакхъьаьлний герз хьадалга сихдара духьаларен Европера гера дIададаккхара тIехьарен дуьнен халкъашта юкъера конференци. Цуй балха юкъе дакъа лаьцар европейски мехкий, США, Канада тIема духьаларча болаша викалаша.

АПН корреспондента С. Волентина Стокгольме цуьнга дийцар конференце доакъашхоша.

Г. Ньюпорт (США), Калифорнерча Беркли кхаьа города мэр:

— Тха городера университет дIалийза я из США-с Вьетнаме бабча тIема чIоагIгIа духьала хинна хилларгIа. ХIана Беркле дегIайоагIаш латт Рейгана администраце поадаца коачълбча герз хьадара эскалацена ец йола духьале. ТIема бюджет мелла чIоагIа лакхъаро чIоагIъергьяц США кхерамзле. Вешта, цо лацхбергба вайна тIаотта кхерам.

ТIема расходаш дегIаахкаро а ишта эшаю социальни программаш, американски городий экономически халонаш совйоах, телхаду образованеи унахцIено лоралреи хьалаш. Вай опыто тешадьд, тIеми заказаша гаранти а йолаш бе болх хулийт промышленносте яхаiо, герз хьаделга дIахо сихдара тIехьабараша дувцараш боккъонца харц хиларах. Экономика машара доакъоша йиш хулийт дукхагIа балха моттигаш Iалашъе. Цудухьа, США профсоюзаш тIа-тIа дукхагIа духьала юал экономикана милитаризаци яра. ТIехдаьина лакха пайдаш бахьан мохк ядерни шувна дIайисте а тетташ, деррига гIулакхаш США хьаштаьта духьала леладу транснациональни корпорацеш тIема-промышленни комплексом. Кхьметтел Вашингтоно доазол дехьарча реакционни режимашта, масала, сальвадорски хунта, гIо дарга дIавухийтата дукхача миллионий цхьадола дакъа а США кхаа а кхьвия цу вай юхцача тIема монополей счеташ тIа Iодуж.

Из вайна ховкъадале а, вай мехкарча дукхача нахе хIана укх сахьате гец гера хьаделга сихдара боккъонца дола бахьан. Дуккха шераш да дунен халкъашта юкъерча арене «США лидер хила езаш хилар чIоагIденна дакъина хIама да» яха кхераме уйлош американций корпоштa чуекха. Цунца цхьане шерра йоаржаю массови информаце средстваша «советски кхерамах» йола кампани а. Цунна духьала латтара, лоархIаме да Европаи Америкая машара тIехьарча низей бувзамаши цар цхьаiе тIулакхаш леладелгеи чIоагIдар.

Дж. Лемонд (Англи), парламента депутат, лейбористски парте член:

— Ядерни гера дIадаккхара тIехьара болам дIаяхха ба хиннача бесса лакха айбенна Великобритане. ХIара кIвларгIа чакхъювл мехка цун территоре тIа американски ткъамаш дола ракеташ оттаяра дакъерча влаклашта духьалара митингаш, демонстрацеш, маршаш. Цу болама юкъеух шерра общественность, профсоюзаш, дина, кхалнаьха, кагирхой союзаши организацеши.

Англе гаьна ахара низ юкъера бола керда ядерни средстваш дIаниисъярах йола НАТО решени хувцар дIадехаш я ишта лейбористски парти а. Дукха ха йоацаш хинна муниципальни хоржамаш чакхдаьиначул тIехьагIа ихайкадаьдар лейбористаш котбаьина еррига хоржамий участкаш ядерни герз доаца зона хилар дIанхайкаде уйла йолаш я аьна. КПСС XXVI съезде Л. И. Брежнева яь гаьна дахара низ юкъера бола ракетно-ядерни гера Европе дIанийсдара мораторн ярах йола предложени шерра хьаллацай английски общественноста юкъе. Лейбористий лидера Майкл Фут цига оттадаь Iийнавац английски парламенте из предложени хьаллацарах дола дош. Амма, торе кабинето бизза хьаллоац Вашингтона авантюристически никъ, ладуагIа дага а яц ядерни кхерама духьала хаьдда дола гIулакхаш делга дIадехача халкъо яхачунга.

Машара тIехьара болам, Нидерландашкеи ФРГ-еи а санна, ина болаш боагIа Англе. Из догдоахилга йоаiо хIама да. Амма вай йиш яц раарядкеи халкъий кхерамзлеи бахьанцера къовсам мел балийта. Европера хьал цIенхешта латт хIокз а. Ядерни кхерам тIаоттана хана цуина цхьана духьала бовла беза берригаа машар безаш мел барaш.

У. Херц, цхьайтта общественни организаци чуйоагIача шведски машара Совета председатель.

— Йоккхача масштабе концентраци яьй Европе герзий деррича тайпашта. Технически гIалат дальча а тIом хьайтар кхерам ба цу гIуланхо. Гаьна яхара низ юкъера бола керда ракеташ дIалийсъяро, шеко яц, алкха совбоаккхаргбар из кхерам. Дунен халкъаша йоах: «ХьатIенххьчай кхетамa чура яьнна тIема кийчон яхь соце эза ха». Стокгольме хинна конференци — халкъий лоам машар чIоагIбар хилар хьагойташ дола масал. Лаха деза конфронтаци дIаниккхара, эндаь герз хьаделга ихатохара Малхбоаленеи Малхбузенеи юкъера диалог юхайоалара навкъаш.

Ли Лорч (Канада), Торонторна университета профессор, Канада Iилмай Академе член:

— Дунен халкъашта юкъера кхоххам лакхбаларо, ядерни гера керда тайпаш хьадаран Iоадаран чIоагIгIа шекбоах дукха Iилмахой. Уж кхераш ба гера хьаделга дIахо сихдеи, деррига дунен термоядерни тIом хьа меташ хиларахи. Цу хьакъехьара къамаьлаш хилар, масала, Канадеи США-я тIехьарча массехк Iилман форум хиннача хана а. Цунна тешал ду дукха ха йоацаш Канаде «Iилмахой — машара тIехьа ба» яха организаци хьаяро а. Iилман гIулакх каралаьца бола дукха нах ба дунеюа тIаотта кхерам тIера бекнхара фу да деза-хьогI оаха яхача деша уйла еш. Геттара хаинаьа йолаш я ядерни катастрофа хилийта йиш йоацаш хилар дIагоrтаргдола тайп-тайпарча мехкашкарча цIи хезача Iилмахоех латта дунен халкъашта юкъера авторитетни комитет хьалрех йола СССР предложени. Из шеко йоацаш хьаллоацаргья малхбузехьарча Iилман общественносто. Из хIанзле а къовсатль тIа ийцай Канадерча, США-рча, Малхбузен кхыча мехкашкарча цIи хезача Iилмахоша.

Шено йоацаш сррига Iилмахой хьовшашта машара хIама да Iилманна карогIдьнинарех, саго хьа мел двьр лохадара а да эцаш, хIама хьадара гIуланха пайда эцар. Iилмана милиторизаци яр машара гIулакха кхераме хинна Iац, цо зе ду из детIнахара. Разрядке духьал тIом боацаш хилар хинна Iац Iилмахоштa, из кхы а докхагIа хIама да царна. ДIахо а къовсам лоаттабе беза гере дIададаккхара, цу гIулакха планета тIара деррига машара тIехьара низаш оарцагIа а доахаш.

(АПН).

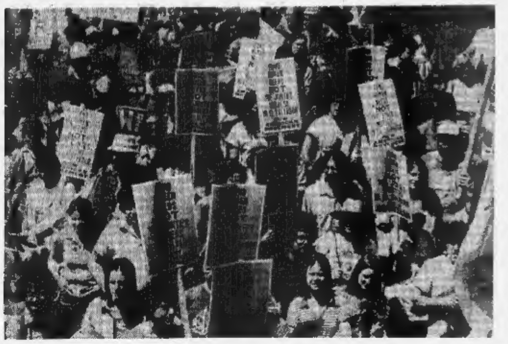

Сальвадора чурча гIулакхашта ВIашагIкхийтта Штаташ юкъегIертара духьалара дуккхача наьха демонстраци цеш яьй американски общественносто.

СУРТА ТIА: ВIашагIкхийттача Штаташа Сальвадорера тIема хунта хьаллацара духьала Вашингтоне хинна демонстраци.

АДН — ТАСС

Балета артистий Дунен халкъашта юкъера IV конкурс

Москве хьайнIалай балета артистий Дунен халкъашта юкъера IV конкурс. 28 июне кхаччалца хургья из. Цига дакъа лоацаш ба 24 мехкара викалаш. СССР-ера цига ба Московски Пермски хореографически училищай воспитанникаш, Москверча, Ленинградерча, Новосибирскерча, Киеверча, Львоверча, Саратоверча, Ташкентерча операй балетеи театрий артисташ, «Московски классически балета» ансамбла доакъашхой. БоккхагIбарий группе — 20 шерагара 28 шерага кхаччалца ха йола артисташ, зIамагIбарий группе — хореографически училищай, школай, шоай доалахьарча а паччахьалкхен а студей 16 шерагара 19 шерага кхаччалца ха йола дешархой. Конкурсе дакъа лоацаш ба солисташ а дуэташ а.

СУРТА ТIА: конкурса юкъе дакъа лоацараш ССР Союза Доккхача театра хьалхашка.

А. КОНЬКОВА сурт. ТАСС фотохроника.

Редактор Т. А. ТЕБОЕВ.

ФУТБОЛ

КОТБАЬИНА-БЕЦЕ А...

Самардийнахьа Серго Орджоникидзе цIергIча стадионе хилар мехка чемпионата шоллагIча лига кхоалагIча зонерча командай аргIанара тур. Цу дийнахьа вай «Терско» тIаийцар Махачкалера «Динамо».

Ростоверча Еррига-союзании категоре судахочо Тимошенко Ивана кулгалдеча арбитрай бригадо ловза ваьнва футбола майда тIа яьхар командаш. Шина а команда футболисташа сухалца дIайолайир матч. ЭгIарча а могIарча а коаваIараштa тайп - тайпара кхерам тIаувттабора футболисташа. Цхьабаьнда, дукхагIча даькъе вай футболисташ бар хьаьший коваьIараштa кхераи тIатувсаш хинначаш, бакъда, бургац чуила тугаш яцар, цу гIулакха «бехке» хьаьший вратарь вар, вай футболисташа а нийса тохацар бургац: е лакхагIа тохар, е юстара йохийтар.

Къаьстта кхераме моттиг оттайир вай футболисташа ловзара хьалхарча тайма ткъаьцхьоалагIча минуте. тамашийна йисар хьаьший коваIараш бургац чу ца йоалаш.

ШоллагIа тайм дIайолаеннача кхоалагIча минуте вай футболисташа теха бургац штанга юхе гIоллa тIехъяьлар.

Цхьанна а команда бургац чутоха аьттув ца боале а, хозеи сакъердамеи дар из ловзар. Цхьабаькъдя цу гIулакха эггара хьалха аьттув хьаьший баьлар. Из хилар ловзара шоллагIча тайма барайтталагIча минуте. Цул тIехьагIа ихы а сихделар ловзар. ХьалхагIа котъяла безам хиннабале а, хIана ца эша гIерташ яр «Терек». Ловзара 81-ча минуте ва аьттув баьлар вай футболиста Комлев Сергея.

Кхы счет хувца ца луш чакхдаьлар из ловзар.

Б. АБАДИЕВ.

ТЕЛЕВИДЕНИ

I ПРОГРАММА
20 ИЮНЬ

8.00 — «Ха».
8.40 — ТуйранаргIа гимнастика.
9.05 — «АБВГДейка».
9.30 — «Дай-ноаной, моана!».
10.20 — Центральни телевидени Еррига союзан радион эрсий халкъа инструментий академически оркестра концерт.
10.45 — «Художникаш дола духарaш». О. Роден.
11.15 — «Дика тешараш — духхагIа».
11.45 — «Спортлото». 25-гIа тираж.
11.55 — «СелаIад». Халкъа творчества телевизиони программай дунен халкъашта юкъера IV-гIа фестиваль. «Доннийбрук дела да». (Ирланди).
12.30 — «Кхерам боацаш къаьшкка лелар».
13.00 — «Котало оккхарaш». Фронтовой доттагIий клуб». Махкахьа бIун ветеранаш вIашагIкхетар.
14.30 — Кердадараш.
14.45 — Мультфильм.
15.05 — «ВIаргагущаш — тема халадар».
16.05 — ТIема шерий цхьаьнтa кхачашку РСФСР халкъа артиста Л. Гурченко.
16.45 — Политически обозревателе Ю. А. Летунова беседа.
17.10 — «Тха городера зIамига сагт» яха художественни фильм.
18.40 — КПСС ЦК дунен халкъашта юкъарча информаце отдела заведующе Л. М. Замятина дунен халкъашта юкъерча темаех йола беседа.
19.25 — Спортивни программа. Футболах йола СССР чемпионат. «Спартак» — «Торпедо» (Москва). ШоллагIа тайм. Ленина цIергIча Центральни стадионера передача. «Динамо» (Москва) — ЦСКА. ШоллагIа тайм. «Динамо» яхача стадионера передача.
21.00 — «Ха».
21.35 — «Карпов Карповца ловзаш ду» яхача телевизиони документальни фильма премьера.
22.25 — Сайранара концерт.

II ПРОГРАММА

8.00 — «Ха».
8.40 — «Кхоне болату селхан» яхача а «Улица, улица...» яхача а документальни фильмий программа.
9.15 — А. Дворжак. Фортепианин квартет.
[illegible]

21.00 — «Ха».
21.35 — «Юха мел лисача «деррига вахар»» яха телевизиони дукхасерийни художественни фильм.

21 ИЮНЬ
I ПРОГРАММА
МЕДИЦИНСКИ БОЛХЛОЧУН ДИ.

8.00 — «Ха».
8.40 — Зарядка е дIаотта!
9.05 — «Иллеш чакхдалац» яха фильм-концерт.
9.30 — «Гургалбетта сахьат».
10.00 — «Советска Союза гIулакх деш ва!».
11.00 — «Ункадiена». Iилман-популярни программа.
11.45 — «Турпанар поэта» яха музыкальни программа.
12.15 — «Iилма а техника а». Киножурнал.
12.30 — «Юртара сахьат».
13.30 — «Музыкальни киоск».
14.00 — «Сальвадора лазар а эгIазал а» яхача документальни фильма премьера.
14.20 — А. Сатинский. Советски эскара Центральни академически театро «Фатанча» яха спектакль.
16.15 — Московски эскара округа ансамбла концерт.
16.40 — «Коммунисташ» яхача циклацара «Кертера ника» яхача телевизиони документальни фильма премьера. (Рига).
17.40 — «Турпала городеш доцу ваcсе».
18.00 — «Дунен халкъашта юкъера панорама».
18.15 — Мультфильм.
19.00 — Галли медицински болхлочун Ди да. СССР уникацIено министраца С. П. Буренковца дакъамаьл.
19.15 — «Шун письмоштIа». Медицински болхлочун Дени йола музыкальни программа.
20.00 — «Киноникъбара клуб».
21.00 — «Ха».
21.35 — «Футбольни обозрени».
22.05 — «ДоттагIий — новкъостий хьакъехьа». Киноконцерт.
23.00 — Кердадараш.

II ПРОГРАММА

8.00 — «Ха».
8.15 — Медицински болхлочун Денна йолча «Дог тIахьожама кIалхь» яхача а, «Хирурга воккI латтар» яхача а, «Тераш тIабаьнйта — дог» яхача а документальни фильмай программа.
9.25 — «СелаIад». Халкъа творчества телевизиони программай дунен халкъашта юкъера IV фестиваль. Венгерски сурташ.
10.05 — «Дай-ноаной, моана!».
10.35 — Е. Шварц. Е. Вахтангова цIергIача паччахьалкхен академически театро «Золушка» яха фильм-спектакль.
[illegible]

РАДИО

20 ИЮНЬ

6.40 — «Лоаман хьалIенех дика тIа майда аш» (нохчийн меттала).
6.55 — Ашараш (нохчийн меттала).
7.15 — «Грозненский рабочий», «Комсомольское племя» газетий обзор.
7.23 — «Сердало» газета обзор.
7.30 — Хоамаш.
8.15 — Передачий программа (эрсий, гIалгIай меттала).
8.25 — «Дахй денаш кагирхошта масал ду» (эрсий меттала).
10.15 — В. Матиева «Турпала вахар» яхача повеста оагIонаш (нохчийн меттала).
10.35 — Ашараш (нохчийн меттала).
11.00 — Музыкальни передача (эрсий меттала).
11.40 — «КIорцхала» яха радиожурнал (гIалгIай меттала).
12.30 — «Кагирхой охана» яха радиокомпозици (эрсий меттала).
15.30 — «Къона ду Дахь, селтехьа до?» (гIалгIай меттала).
16.30 — «Медицински болхлочуна». Концерт (нохчийн меттала).

УКВ

[illegible]

21 ИЮНЬ

[illegible]
11.15 — Медицински болхлочун [illegible]

УКВ

[illegible]
20.50 — Н. Ретвинский. ТIаргIай темагIа йола интермецо.

Тахан республике тIоллен Грозне хувцалуш морхаш а йолаш, йоачан а йоацаш, малхбоалехьара секунде 5—10 метр чIоагIа мух а хьекхаш хилеи фегара температура республике 27—32, Грозне 28—30 градус йовхал йолаш хилеи тарлу.

Кхоанен ломмен хувцалуш морхаш а йолаш, йоачан а йоацаш, тайп-тайпарча оагIонашкахьара секунде 3—7 метр чIоагIа мух а хьекхаш хилеи фегара температура буйсана 13—18, дийнахьа 27—32 градус йовхал йолаш хилеи тарлу.

Метеостанци.

САЛОIАЧА ДЕНОШКА

20 июнь

С. М. Кирова цIергIа культуран салаIарен парк. 10.00. Болх беш я аттракционаш. 10.00. 14.00. «Иллеца хьоашал долчарна» яха радиоконцерт. 10.00. Шахматеха шашкеха йола турнир. 16.00. «Кхачен могашали» яха лекци. 17.00. Музыкальни эстрада. Нохч - ГIалгIай паччахьалкхен филармоне симфонически оркестра концерт. 20.00. «Пятилетка хоамаш» я кинофильм.

Химикий культура Дворец. 10.00. «Биц ца луш бетташ ба гургал» яха тIема ветеранашца вIашагIкхетар. 18.00. «Мехка тIема училищаш — тIема специалисташ кхебара пхьоаленаш» яха кинобеседа. 20.00. «ДоттагIал» яха ахкаяра майда. «Кипазий обрядашта тIехьашкара дар фуд» яха тематически кинохьокхар.

В. И. Ленина цIергIа культура Дворец. 12.00. Болх беш я аттракционаш. 16.00. «Искусствои къахьегами цхьана юкхе гIолла лел» яха тематически концерт. 20.30. Болх беш я дискоклуб. 20.30. Гойтаргда юхахьокхаш дола фильм.

Н. К. Крупскаяй цIергIа культура Дворец. 11.00. «Байнараш биц ца беш хилалаш» яха утренник. 14.00. «Халкъа могашал — мехка тIехьале» яха беседа. 17.00. Болх беш я аттракционаш.

Пролетбата цIергIа культура ЦIа. 10.00. Болх беш я аттракционаш. 11.00. Болх беш я «Чебурашка» яха берий клуб. 16.00. «Медицинен поал хехкалтеи» яха лекци. 17.00. Кагирхой халхара сайре. 18.00. «Ерал да уж доешо кулгаш» яха медицински болхлочун Денна хетаяь тематически сайре.

А. М. Горьке цIергIа клуб. 15.00. Медицински болхлочун Денна хетаяь торжественни сайре.

21 июнь

С. М. Кирова цIергIа культуран салаIарен парк. 10.00. Болх беш я аттракционаш. 10.00. 14.00. «КIай халаташ гIадувха нах» яха радиоконцерт. 16.00. Кинолектори. «Советски Iилма тIехьара толамаш» яха лекци. 17.00. Музыкальни эстрада. Нохч - ГIалгIай паччахьалкхен филармоне симфонически оркестра концерт. 19.00. Баьшцара театр. № 2 йолча гIишлон материалий комбината художественни самодеятельноста концерт. 20.00. «Пятилетка хоамаш» яха кинофильм.

Химикий культура Дворец. 11.00. «ТIема ди дагадеха Iац тхо» яха берий утренник. 12.00. Болх беш да «Нийсархо» яха берий кинотеатр. 14.00. Теннисах йола яхьаш. 18.00. «Тха кIира» яха радиожурнал. Хетаду социалистически яхье котбаьнначарна.

В. И. Ленина цIергIа культура Дворец. 12.00. Болх беш я аттракционаш. 14.00. «Сакъердаме старташ» яха спортивни яхьаш. 19.00. Нохч-ГIалгIай пачхьалкхен филармоне симфонически оркестра концерт. 20.00. Болх беш я дискоклуб.

Н. К. Крупскаяй цIергIа культура Дворец. 13.00. «Могашал йолча дегIа могаш дола са доал» яха беседа. 15.00. Болх беш да «Къона ленинец» яха берий кинотеатр. 17.00. Болх беш я аттракционаш.

Пролетбата цIергIа культура ЦIа. 10.00. Болх беш я аттракционаш. 17.30. Кагирхошта хетаяь концертно - халхара сайре. 18.00. Болх беш я кинолекторий. «Са бIаргаш ка хьамсара тьеж Росси».

ДЕША БАХА ЛОВЧАР ТЕРКАМГА!

ГРОЗНЕНСКИ МЕХКДАЬТТА ТЕХНИКУМЕ 1981 — 1982 ДЕШАРА ШЕРА ДИЙНАХЬАРЧЕИ ЗАОЧНИ ОТДЕЛЕНЕШКА ДЕША ДЕШАРХОЙ ДIАЧУЭЦИЯГА ДIАКХАЙКАДУ

УКХ СПЕЦИАЛЬНОСТЕХ:

1. Пайдане оахкалаш лехаш ю геофизически методашца пайдене оахкалаш долча моттигаша тохкамаш дари (алкха дийнахьарча отделене).
2. Мехкдаьттан газовии скважинашта эксплуатаци яр (дийнахьарчеи заочнии отделенешка).
3. Мехкдаьттан газовии скважинашка бурув тохар (дийнахьарчеи заочнии отделенешка).
4. ЦIерашк юлара духьалара техникеи ихерамзлеи (алкха дийнахьарча отделене).
5. Мехкдаьтта промысловая хими (алкха дийнахьарча отделене).

ДЕШАРА ХАНАШ

Дийнахьарча отделене — 8 класс яьккхарий — 3 шуи 6 бутти.

Заочни отделене — 10 класс яьккхарий — 3 шу.

Техникуме деша боагIарашкара заявленеш хьайийю 31 июле кхаччалца.

Деша дIачуэцаш дIалуш йола экзаменаш хургья:

а) дийнахьарча отделене — 1 августа денз 20 августа кхаччалца:

б) заочни отделене — 11 июле денз 20 июле кхаччалцеи 10 августа денз 20 августе кхаччалцеи.

Деша боагIараша дIаяла еза экзаменаш:

8 класс чакхъяьинкараша:

1. **Математика** (устно).
2. **Эрсий мотт** (диктант).

10 класс чакхъяьинкараша:

1. **Математика** (устно).
2. **Литературен эрсий мотти** (сочинени).

Заявленеца хила деза документаш:

Йиза юкъера йоаца е юкъера школа йистеяьккхара тешал е аттестат (подлинник).

Медицински справка (форма № 286) (справка бланкаш техникумера дIаэца йиш я).

Прививкай анализий результатийи хьакъехьара справка.

5 фотокарточка (корта тIа хIама а йоацаш даьккха, 3x4 размер йолаш).

Вай ха тIайола тешал е паспорт, военни билет (техникуме хьаеча хьахьокха деза).

Производственни балха стаж йолча къахьегама книжка тIера хьайийца выписка.

Заявленеш хьачу а няю йоагIаш йола справкаш дIа а тел укх адресагIа: НГIАССР 364006, г. Грозный, Клары Цеткина ул. 14/53.

Приемни комисси (№ 120 йола кабинет). Телефон 2-63-09, хьасха 52.

ТЕХНИКУМА ДИРЕКЦИ.

ГРОЗНЕНСКИ ПЕДАГОГИЧЕСКИ УЧИЛИЩЕ ДIАХОЯТ

1981—1982 дешара шера школьни, дошкольни, спортивни отделенешка очно деша дешархой дIаэцаш хилар.

Училище кийчбу юххьанцарча классай хьехархой, физкультура хьехархой, детсадийи яслейи воспитателаш.

8 класс чакхъяьинкараш деша дIаэц:

1. Юххьанцарча классай хьехархой — боккхагIбола пионервожатеш кийчбеча отделене (дешара ха — 4 шу).
2. Юххьанцарча классай хьехархой — продленни группай воспитателаш кийчбеча отделене (дешара ха — 4 шу).
3. Физически кхетам балара хьехархой кийчбеча отделене (дешара ха — 4 шу).
4. Детсадийи яслейи воспитателаш кийчбеча отделене (дешара ха — 4 шу).

Заявленеш дIанийю 8 класс чакхъяьинкхачул тIехьагIа деша оттарашкара 31 июле кхаччалца. 10 класс чакхъяьинкхачул тIехьагIа деша оттарашкара — 14 августа кхаччалца.

10 класс чакхъяьинкхараш деша дIаэц юххьанцарча классай хьехархой кийчбеча отделене (дешара ха — 3 шу), физкультура хьеха хьехархой кийчбеча отделене (дешара ха — 2 шу).

Заявлени хьачуйила еза училища директора цIергIа, ер документаш шийца а долаш:

1. Дийша хилара тешал (подлинник).
2. Фотокарточка (3x4 размер йолаш — ялх).
3. Медицински справка (№ 286).

8 класс чакхъяьинкхачул тIехьагIа училище деша воагIачо экзаменаш дIаяла еза эрсий меттах (диктант), математиках (устно).

10 класс чакхъяьинкхачул тIехьагIа училище деша воагIачо экзаменаш дIаяла еза эрсий меттах (сочинени), математиках (устно), спортивни отделене деша воагIачо экзаменаш дIаяла еза эрсий меттах (сочинени), СССР исторех.

«Юххьанцарча классашка хьехара» специальностагIа деша оттачун музыкальни дакхеш йий а хьож.

«Физвоспитане хьехархо» яхача специальностагIа деша оттатун кхы тIа дIаяла еза физкультурах экзамен а.

Деша дIаоттара лууш йола экзаменаш хургья 1 августа денз, хIаьта педучилище дIаязвелга чакхдаргда 21 августа денз 25 августа кхаччалца.

Дешара шу долалу 1 сентябре.

Педучилище деша дIакийнараш юкъарча порядкагIа Iалашбу стипендецеи общежитецеи.

Педучилища дирекци.

Газет арадувл шинарей, ереи, шоаттеи деношка

ТХА АДРЕС: 364907, г. Грозный, Маяковске ул., 92. Телефонаш: редактора — 2-45-57; редактора заместителя — 2-85-07; бехктоххача секретара — 9-24-00; отделий: партийни вахара — 9-24-04; промышленностеи транспортеи — 9-24-01; юрта боахама — 9-24-06; культура — 9-24-05; кисьмой — 9-24-07; корректорске — 2-89-88.

НАШ АДРЕС: 364907, г. Грозный, ул. Маяковского, 92. Телефоны: редактора — 2-45-57; заместителя редактора — 2-85-07; ответственного секретаря 9-24-00; отделов: партийной жизни — 9-24-04; промышленности и транспорта — 9-24-01; сельского хозяйства — 9-24-06; культуры — 9-24-05; писем — 9-24-07; корректорской — 2-89-88.

СФ00235. «Грозненский рабочий» издательства типографи, Маяковске, 92. Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Маяковского, 92. Заказ № 2419.